

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

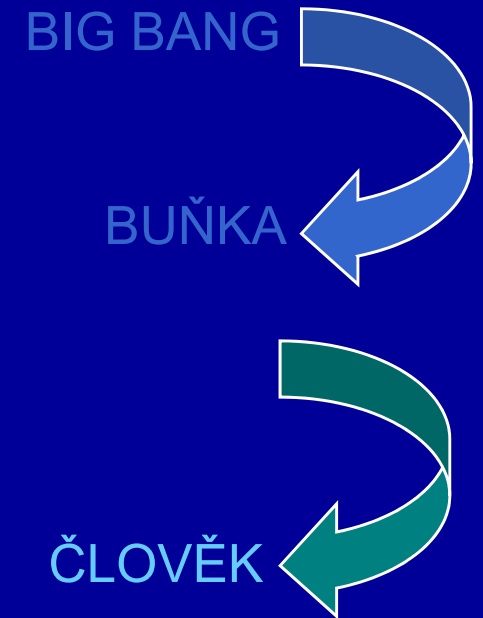
Cíle výuky žáků k životnímu prostředí

- **Vědomosti (znát)**
- **Dovednosti (aplikovat)**
- **Postoje (hodnotit)**

Vzniká život a životní prostředí

Chemické složení živých organismů

Př. 50 kg člověk: 32,5 kg kyslíku, 9 kg uhlíku, 5 kg vodíku, 1,5 kg dusíku, 1 kg vápníku, 0,5 kg fosforu a 0,5 kg železa a 25 dalších prvků

Země – místo pro život

Životní prostředí

Prostředí organismů k životu + vývoji + reprodukci

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Definice životního prostředí podle zákona 114/1992 Sb.:

„Životní prostředí tvoří souhrn podmínek

umožňující existenci, vývoj a reprodukci živých organismů.“

Antropocentrické definice životního prostředí:

„Životní prostředí je prostor, kde člověk žije, pracuje a odpočívá.“

Životní prostředí člověka tvoří

přírodní prostředí

+

pracovní prostředí

+

obytné prostředí

Životní prostředí je územní soubor **abiotických, biotických a humánních faktorů** které ovlivňují nebo mohou ovlivnit biologický a sociální život člověka, jeho práci a výsledky jeho práce“

Životní prostředí člověka

je systém

s výměnou hmoty, informací, energie,
který má svůj obsah, stavbu, strukturu proměnlivou v čase.

Životní prostředí v globálním měřítku
je

geosystémem nejvyššího řádu

bývá označováno jako

krajinná sféra či biosféra.

Prostorové vymezení životního prostředí:

Zaujímá prostor od zemské kůry po tropopauzu,
tzv. **krajinnou sféru**“.

Okolí životního prostředí

– zemské jádro + plášť X stratosféra až kosmický prostor

system

- Relativně stálý a relativně samostatný objekt, část světa
- Vůči okolí vystupuje jako celek
- Prvky, vazby, vlastnosti
- Otevřený * uzavřený

- Atmosféra, hydrosféra, litosféra a pedosféra, biosféra a antroposféra + energie Slunce

Dynamika prostředí

- Vývoj prostředí
- Ke vzniku nového segmentu dochází po takových změnách vnějších faktorů, které vedou ke **rozrušení původní struktury**, obvykle přes překročení hodnot pro urč. segment
- Buď pozvolně změnou více parametrů
- Náhle změnou jediné komponenty

Krajinotvorný proces

- Genezi prostředí řídí **krajinotvorný proces**, který sestává z dílčích environmentálních pochodů
- V průběhu geneze se prostředí nově strukturuje
- **Zákonitosti celistvosti** – jedna složka ovlivňuje druhou, jednou území sousedící území
- **Zákonitosti oběhu látek a energií** – přísun, přeměna výdej energie
- **Zákonitost cykličnosti** – rok, den atd., cykličnost je základem stability, celkově nevratný evoluční proces
- **Zákonitost zonality** – horizont. a vert. uspořádání segmentů

Problematika oteplování klimatu
jako příklad systémového fungování životního prostředí

Oteplování

Klimatická sledování, dlouhodobé řady

Jak funguje?

Skleníkové plyny, CO₂

Skleníkový efekt

Důsledky oteplování

Skleníkový efekt, oteplování atmosféry

Rozmístění souše a vegetace na
polokoulích, vliv na obsah CO₂ v atmosféře,
půlroční kolísání

Důsledky oteplování

Změna vlastností jednoho prvku systému –
atmosféry

ovlivňuje další prvky systému

Hydrosféru

Pedosféru

Biosféru

Antroposféru

včetně vazeb

Vliv na hydrosféru

- Led
- Oceány
- Jezera
- řeky

Důsledky tání ledu – oteplování vody oceánů

Změna rozložení srážek

Vysychání jezer

Ubývání vody v řekách v pouštních oblastech

Důsledky

desertifikace

Hurikány a povodně

Eutrofizace vod, kvetení, řasy

Vysychání vodních ploch - antroposféra

- Sucho – smrt
hladem
- Úmrtí při
povodních

Vliv na pedosféru a litosféru

- Půdy
- Pouště
- Permafrost - dlouhodobě promrzlá půda

permafrost

Důsledky

desertifikace

Vliv na biotu

- Šíření druhů přenášejících infekční nemoci
- Šíření škůdci v důsledku mírných zim

Šíření nemocí

komáři, klíšťata

LESY ODLESŇOVÁNÍ A ZÁKONY

Škůdci v lesích

Vliv antroposféry na ostatní prvky systému

příklady

- Růst počtu obyvatel – tlak na prostor pro bydlení a půdu
- Zemědělství – významný přispěvateľ k produkci CO₂ a k celkovému znečištění
- Spotřeba energie – nutnost spalovat fosilní paliva – CO₂

Počet obyvatel
Země prudce
narůstá

Spotřeba energie,

satelitní snímek složený ze stovek nočních snímků

Svět v noci, energie

Příspěvek CO₂ států a kontinentů

Životní prostředí - systém

- Životní prostředí je otevřeným systémem, který se vyvíjí, jeho vývoj je podřízen zákonitostem
- Je geosystémem, prostorově vymezeným objektem, který se skládá z dílčích geosystémů nižších řádů

Životní prostředí

Dlouhodobý vývoj → současné životní prostředí
Podmínky pro život → vznik života
Přírodní činitelé → přirozený vývoj

člověk + uvědomělá činnostpřetváření životního prostředí

Přírodní prostředí..... kulturní prostředí devastované prostředí

Typologie prostředí:

podle měřítka:

a) Megaprostředí

(globální homogenní pouze z hlediska primární distribuce energie – sluneční,, např. klimatické pásy na pevninách a oceánech.)

b) Makroprostředí

(regionální, části kontinentů, velké zeměpisné celky, státy a skupiny států, geomy, megalopole,)

c) Mezoprostředí

(chorické, město, obec, kotlina, plošina s lesem, svah s vinohradem, Brno, Kohoutovice)

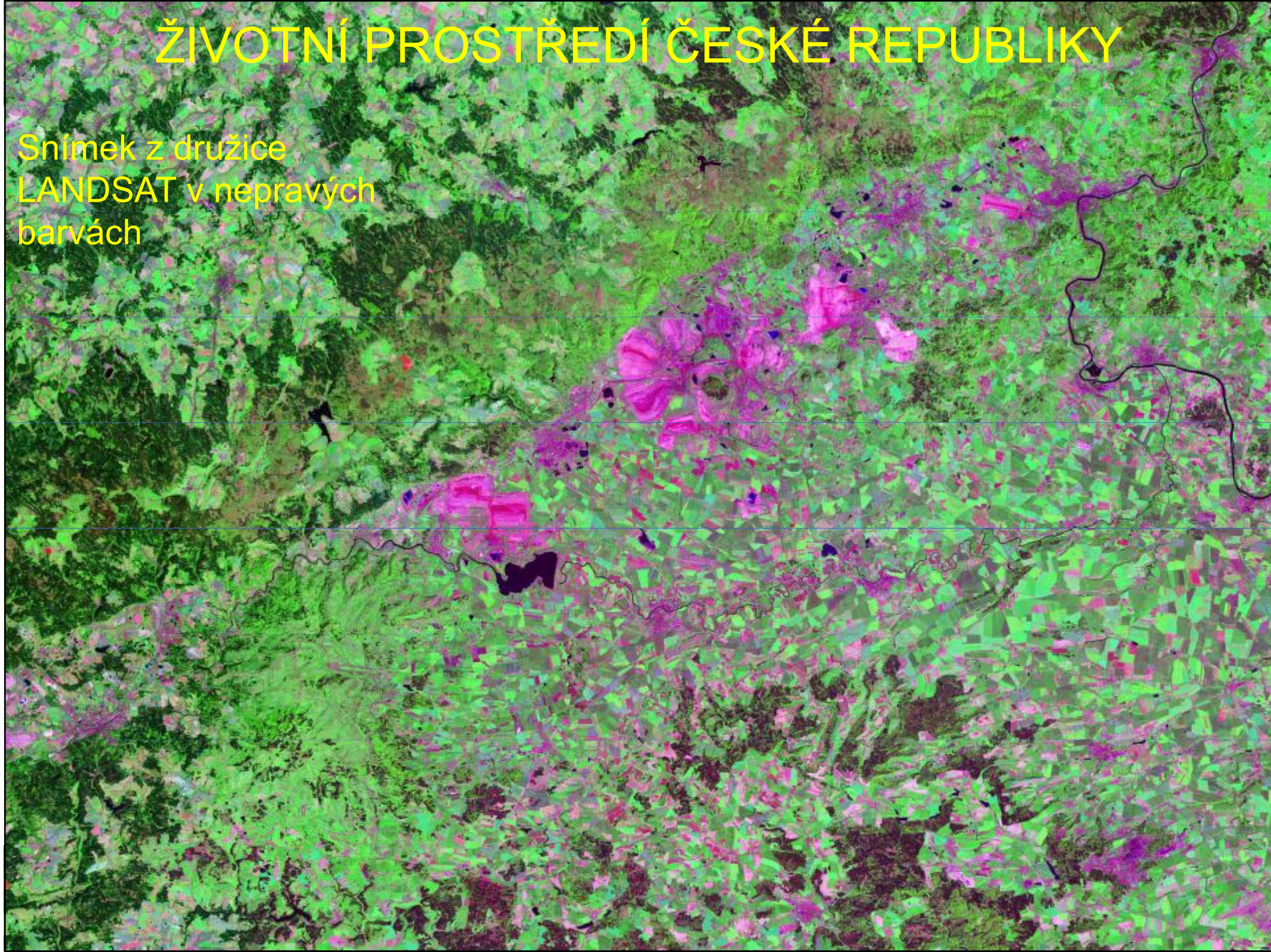
d) Mikroprostředí

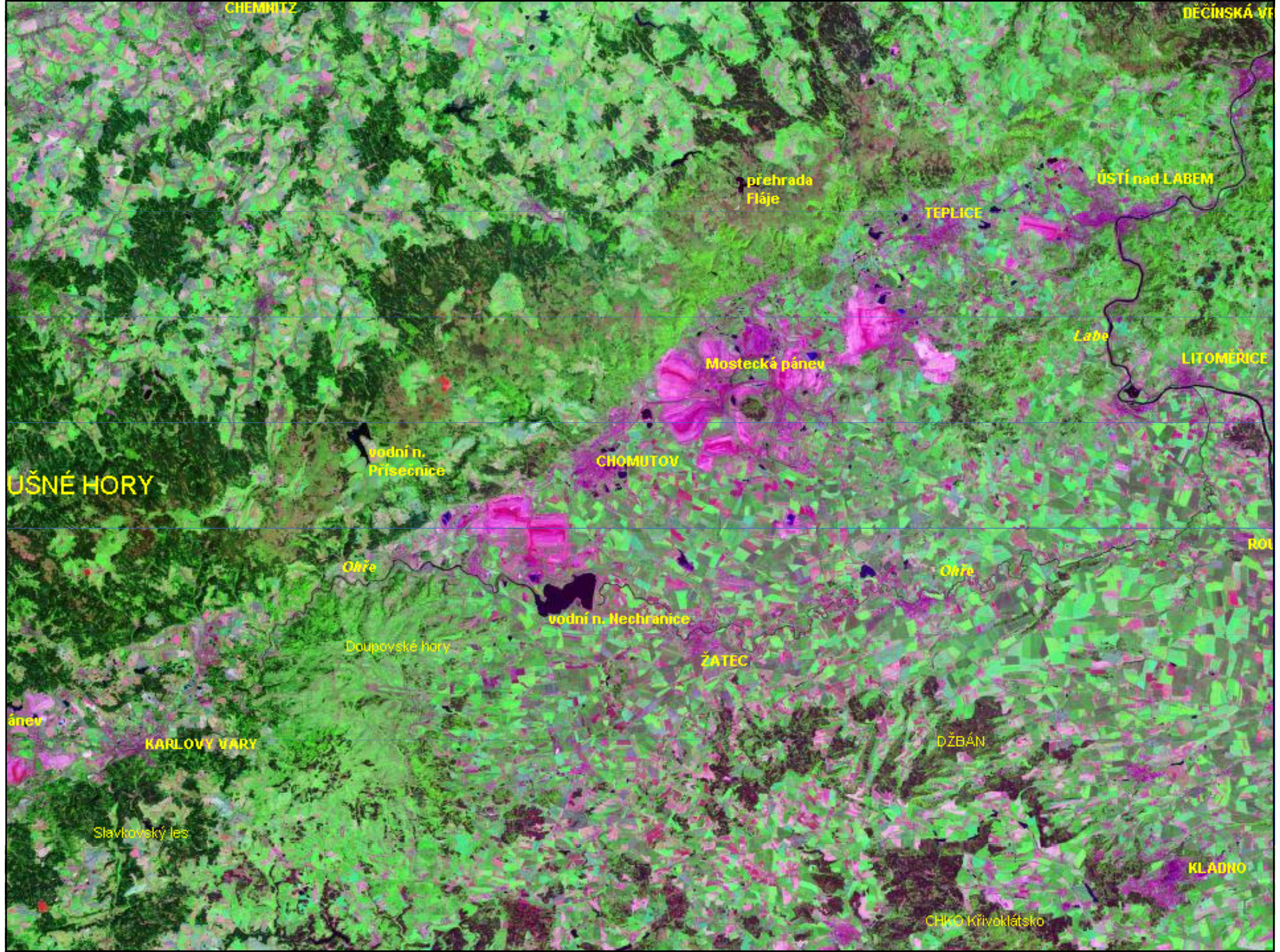
(lokální, uzavřený prostor ,homogenní, zahrada, pole, místnosti, byt, skleník)

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Snímek z družice
LANDSAT v nepravých
barvách

Člověk obohatil přírodu o nové a přivezené/nepůvodní druhy rostlin a živočichů

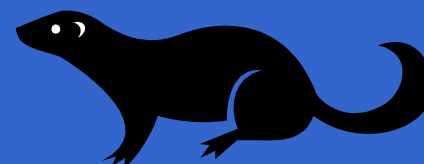

Brambora, kukuřice, krocan
třešeň, rajče

Cedry, túje, kanadské jedle, limby

Slepice, rak americký, norek americký

invazní druhy – bolševník, netykavka,

Největší zásah do vývoje životního prostředí

**průmyslová
revoluce.**

ČR – nejprůmyslovější země habsburské monarchie, těžba uhlí, rud, spalování uhlí (znečištění ovzduší)

1938 – Československo - jedna z nejbohatších evropských zemí

Po 2. sv. válce - centrální plánování – těžký průmysl, kolektivizace zemědělství

Po r. 1990 - tržní hospodářství – ekonomický propad, liberalizace, privatizace

Životní prostředí České republiky a souvislosti

1. Geografické souvislosti

- středoevropská, vnitrozemská země
- rozloha 78 864 km²
- Česká kotlina lemovaná pohraničními pohořími
- Morava – tranzitní charakter území mezi jižní a severní E.
- klima – mírný pás, vliv Atlantiku, západní proudění
- vodstvo – evropské rozvodí (Severní moře, Baltské, Černé moře)
 - přírodní jezera, malá rozloha
 - rybníky, přehradní nádrže, zadržují vodu
 - minerální prameny, poměrně velké zásoby
- Nerostní bohatství: černé, hnědé uhlí, kaolín, keramické hlíny, kámen

2. Společenské souvislosti

Počet obyvatel – 10,3 mil.

Obyvatelstvo stárne,

Hustota – 131 ob./km²

Velká – průmyslové oblasti, aglomerace

Malá – Jeseníky, pohraničí J. Čech

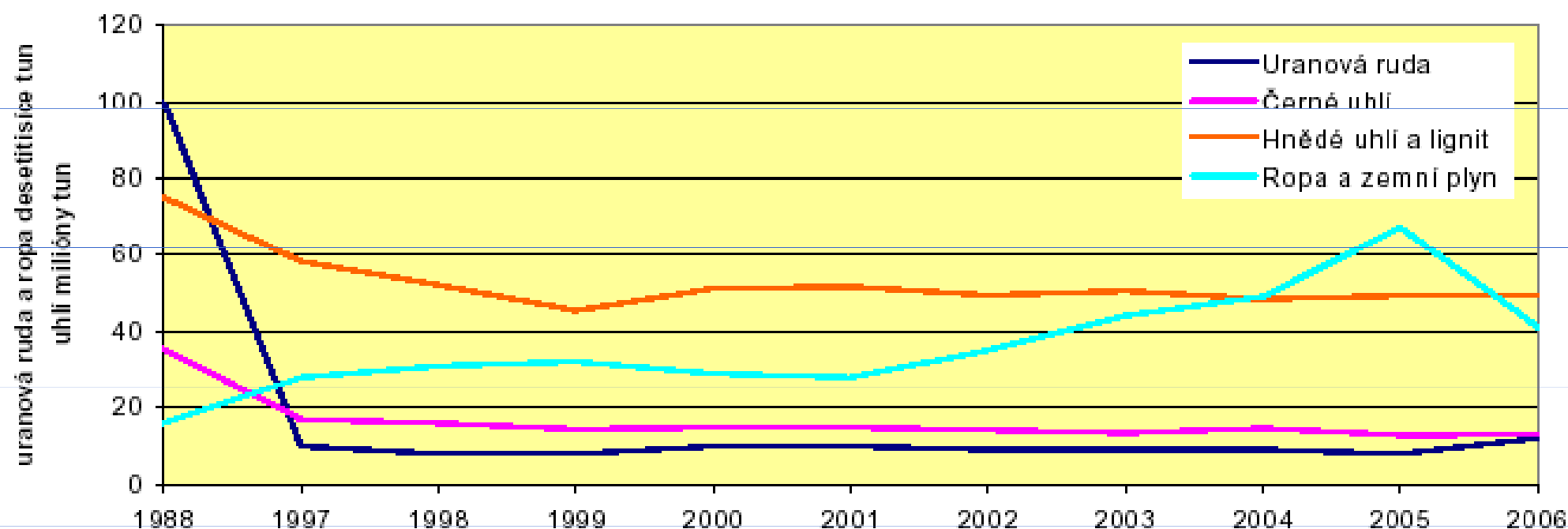
23 % lidí žije ve městech > 100 000 obyv.

3. Ekonomické souvislosti

- silní ve střední a východní Evropě
- **po roce 1990** – období transformace
- výrazný pokles HDP (14 % - 20 %)
- - privatizace (75 % hospodářství), majitelé: stát + investiční fondy + privatizační fondy
- **omezení průmyslové výroby a těžby**
- - podíl průmyslu na HDP 38 %, zemědělství 5 % , služby 47 %

Graf IV.2.1

Vývoj těžby palivoenergetických surovin v ČR v letech 1988 a 1997–2006

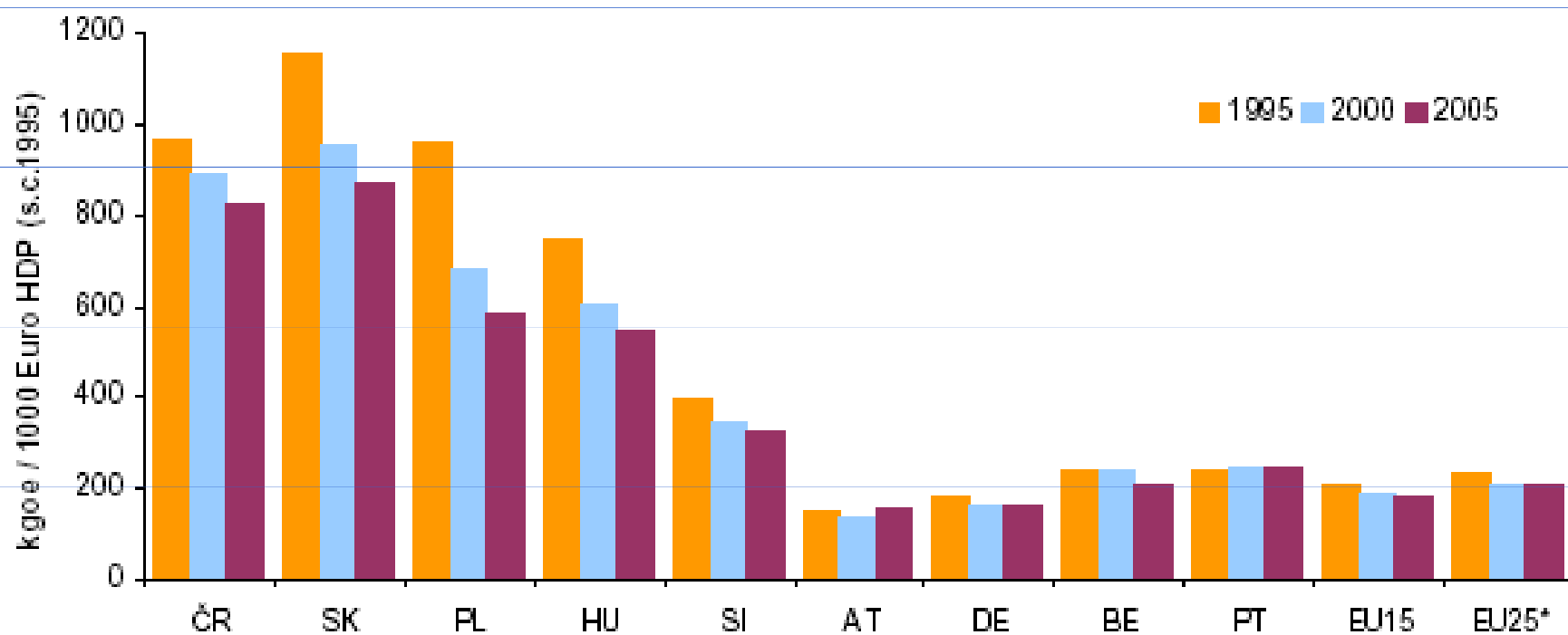

Zdroj: Česká geologická služba - Geofond

Energetika

Graf VIII.5

Energetická náročnost ekonomiky (tuzemská spotřeba primárních energetických zdrojů v kgoe⁸ / HDP)

Stav životního prostředí České republiky

ovzduší

Zákon na ochranu ovzduší (r. 1991) stanovil emisní limity platné v roce 1998 vyvolal reakci podniků instalace odsiřovacích zařízení v podnicích

+

přechod od spalování hnědého uhlí k plynu

+

prudký pokles ekonomické produkce

výrazné snížení emisí na konci 90. let

Vývoj emisí hlavních znečišťujících látek

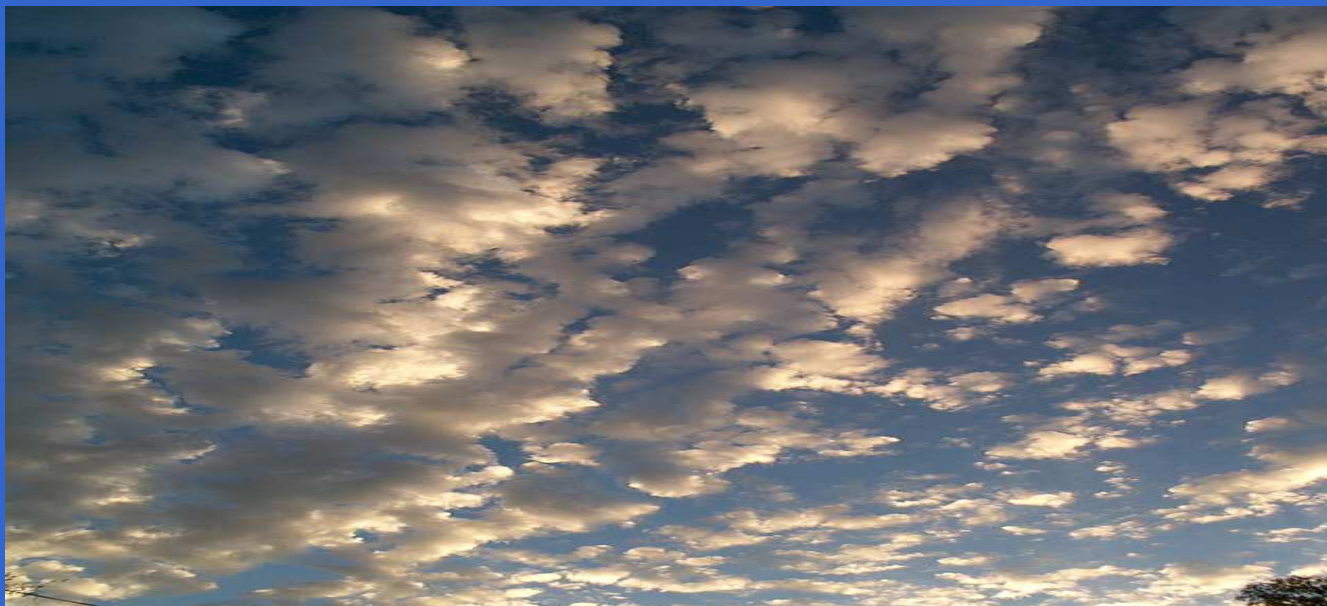
Znečišťující látka/látky	1990	2000	2001	2001/2000 (%)	2001/1990 (%)
Tuhé látky (kt)	565,0	57,0	54,0	94,7	9,6
Oxid siřičitý (kt)	1 850,0	264,0	251,0	95,1	13,6
Oxidy dusíku (kt)	551,0	321,0	332,0	103,4	60,3
Oxid uhelnatý (kt)	1 275,0	648,0	649,0	100,1	50,9
Těkavé organické sloučeniny (kt)	441,0	227,0	222,0^{a)}	97,8	50,3
Kadmium (t)	4,3	2,9	2,8^{a)}	96,6	65,1
Rtuť (t)	7,5	3,8	3,6^{a)}	94,7	48,0
Olovo (t)	241,4	105,7	49,0^{a)}	46,4	20,3
Polycyklické aromatické uhlovodíky (t)	751,6	487,6	470,0^{a)}	96,4	62,5
Polychlorované bifenyly (kg)	772,9	474,1	450,0^{a)}	94,9	58,2
Polychlorované dibenzo-dioxiny/ dibenzofurany (g)	1 251,7	743,8	730,0^{a)}	98,1	58,3

Měrné emise oxidu siřičitého a oxidů dusíku v roce 2001 a jejich porovnání s průměry států EU a OECD

Měrná emise	Jednotky	Průměr EU	Průměr OECD	ČR
Oxid siřičitý na obyvatele	kg	17,9	38,3	24,5
Oxid siřičitý na plochu	t.km ⁻²	2,1	1,2	3,2
Oxidy dusíku na obyvatele	kg	26,5	40,1	32,5
Oxidy dusíku na plochu	t.km ⁻²	3,1	1,3	4,2

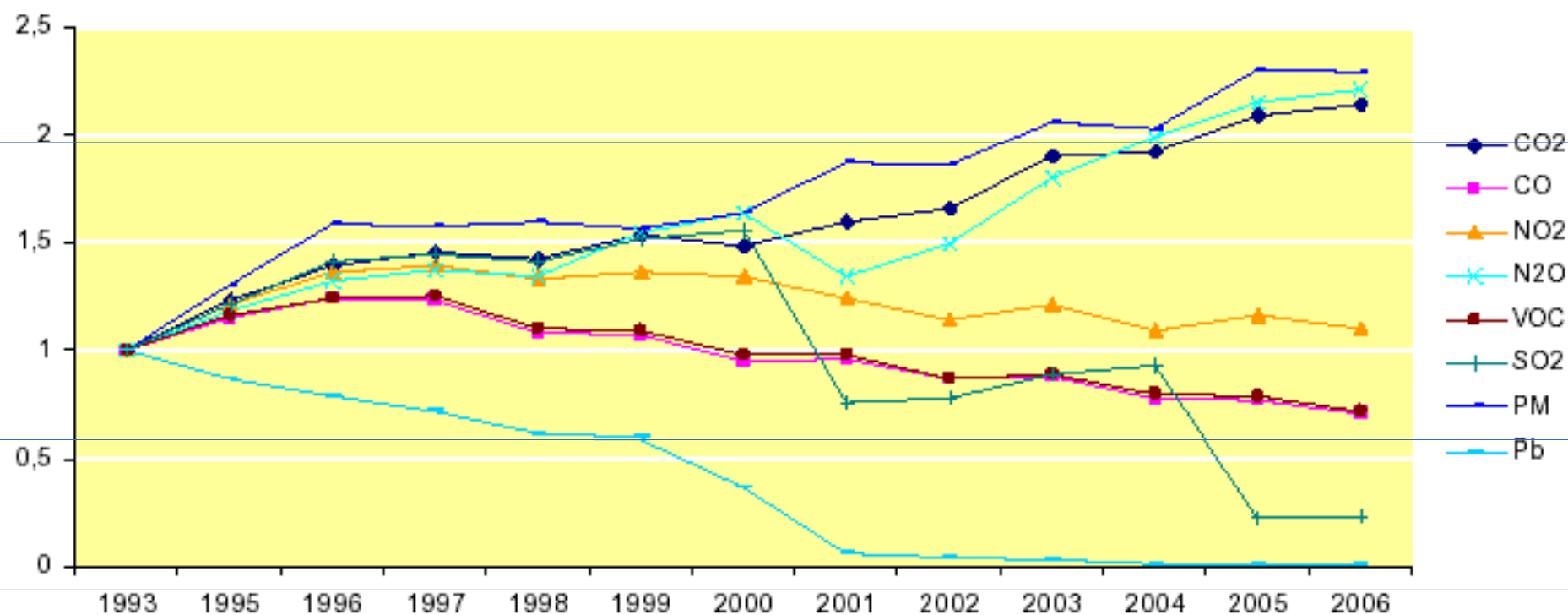
Vývoj emisí oxidu uhličitého v letech 1990 - 2000

	1990	1992	1993	1995	1998	1999	2000
Oxid uhličitý (mil. t)	162,5	134,2	129,2	123,4	124,7	118,2	124,2

Graf IV.5.5

Index vývoje emisí z dopravy v ČR v letech 1993–2006 (index, rok 1993 = 1)

Pozn.: V letech 2005 a 2006 byla provedena metodická změna datové základny a zpětný přepočítání dat do roku 2000. V jeho důsledku nejsou všechny údaje v delší časové řadě plně srovnatelné.

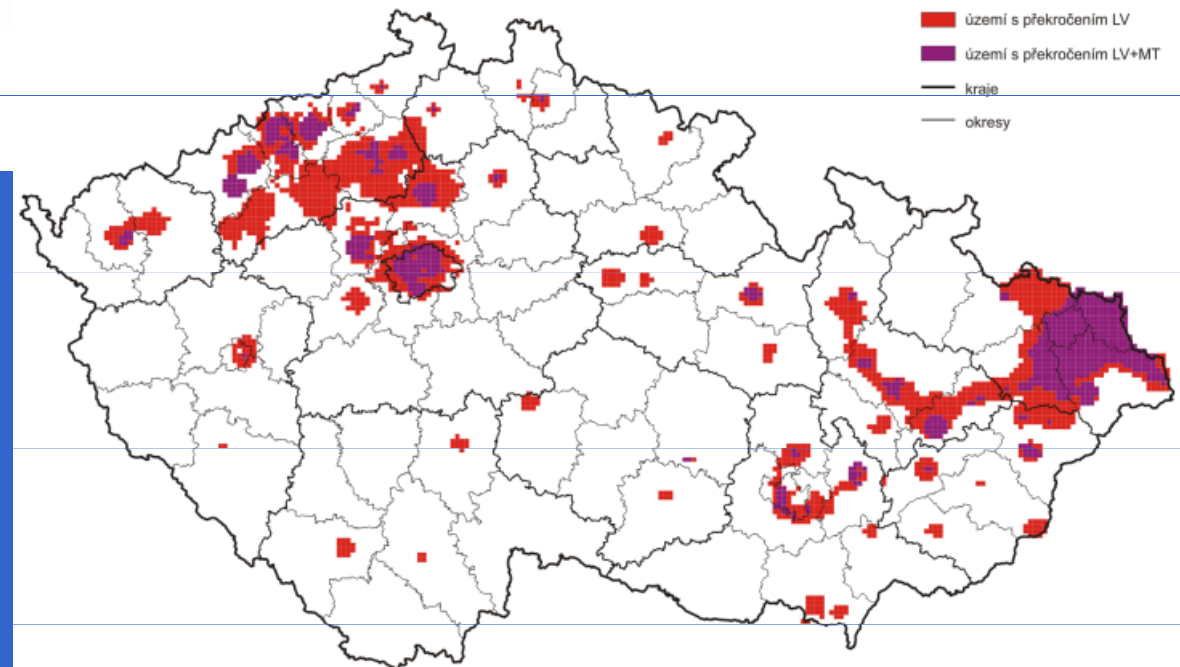
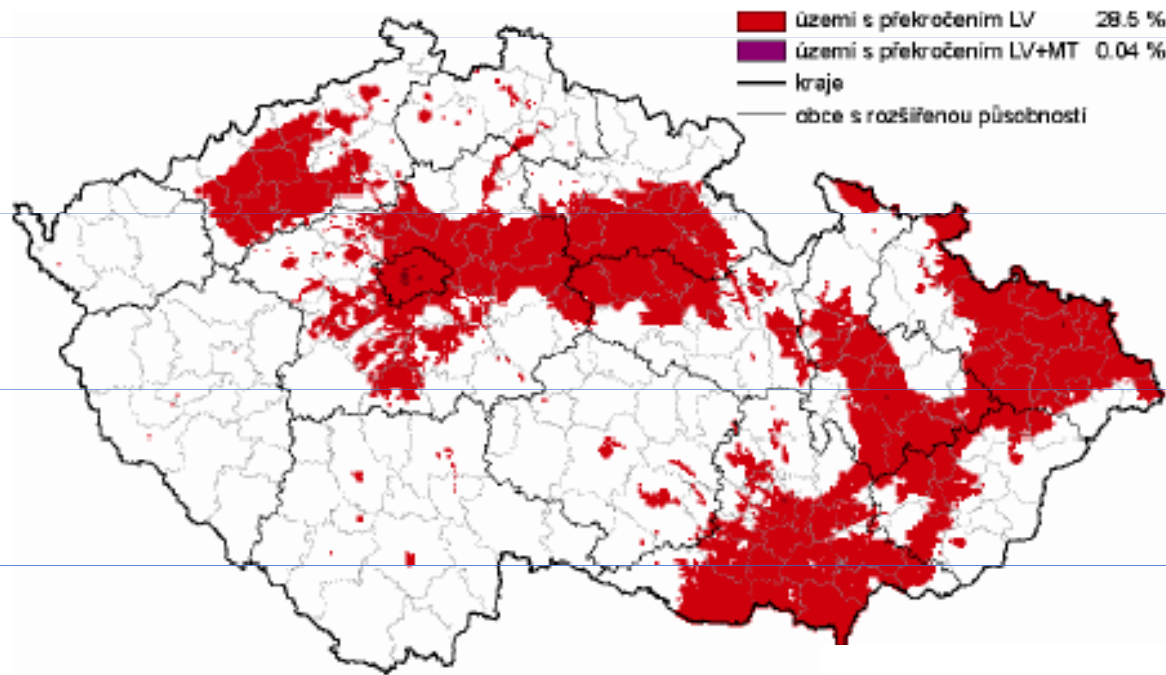
Zdroj: CDV

Kvalita ovzduší

- 80 % - 90 % území ČR nepřekračuje limity koncentrací SO₂, NO_x, prašných aerosolů
- Nejvyšší koncentrace znečištění: Praha, SZ Čechy, Ostravsko
- Zdravotní komplikace plicního charakteru,
- **Kyselá dešť** způsobily na lesních porostech ČR největší škody v Evropě

Oblasti ČR s překročenými imisními limity pro ochranu zdraví obyvatel v roce 2006

Obrázek II.14
Vyznačení oblastí se zhoršenou kvalitou ovzduší vzhledem k limitům pro ochranu zdraví ve smyslu zákona o ochraně ovzduší, bez zahrnutí ozonu, v roce 2003

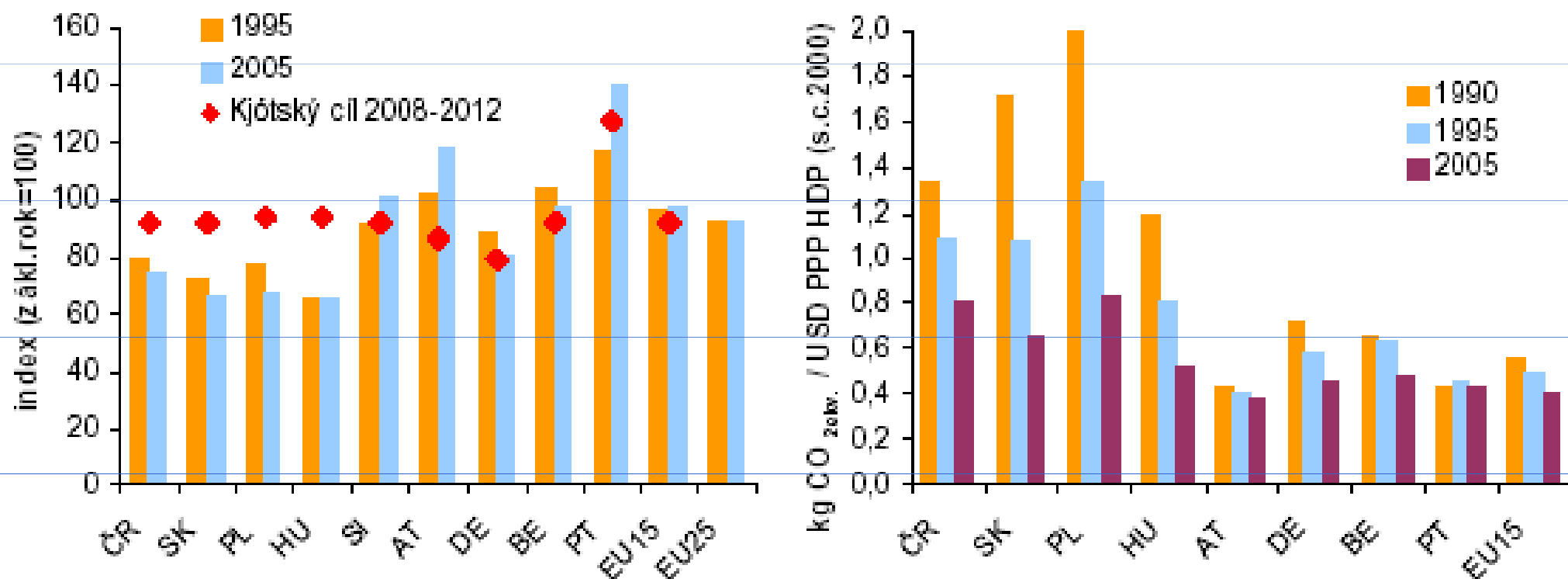
Kyselá dešť

Příklad vrcholových partií Jizerských hor
a méně zasaženého podhůří

Graf VIII.2

Vývoj emisí skleníkových plynů na jednotku HDP

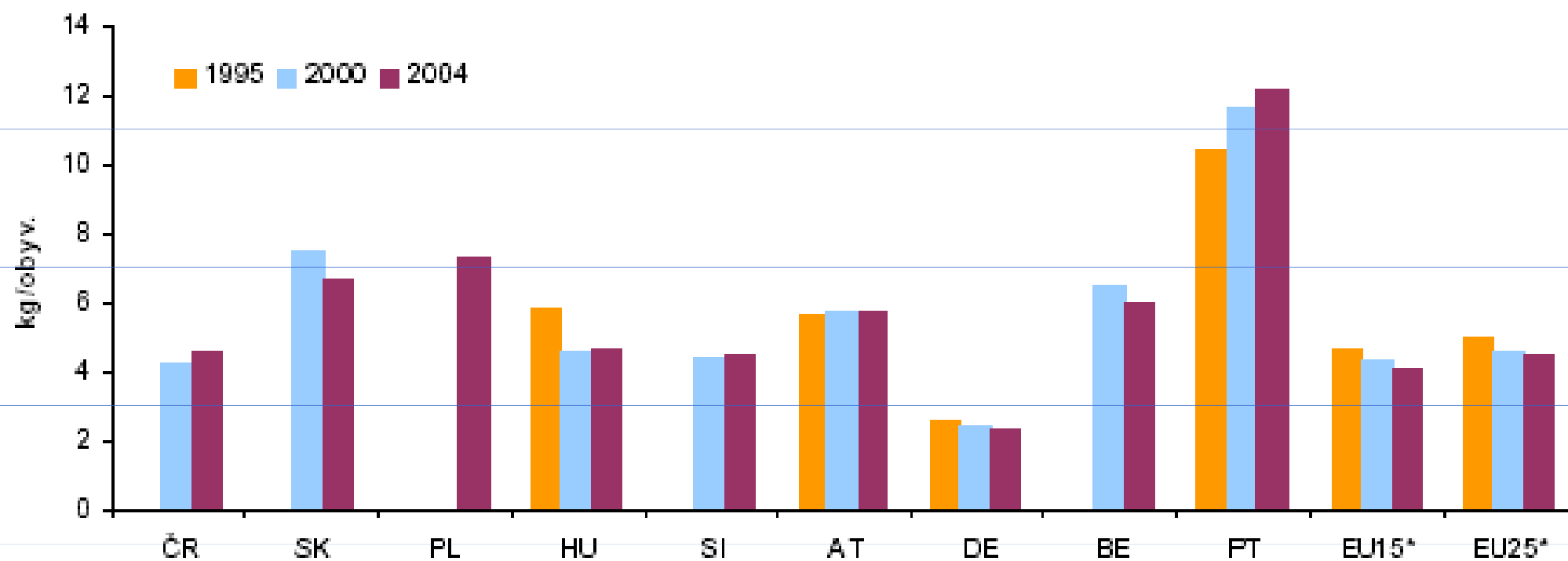

Pozn.: data za EU 25 převzata z Eurostatu (pro rok 2005 převzata hodnota roku 2004, bez stanoveného cíle), v grafu IX.2 za rok 1990 převzata hodnota roku 1992 (SK), 1991 (HU)

Zdroj: EEA

Graf VIII.3

Vývoj emisí prachových částic PM₁₀ na obyvatele

**) za rok 2004 převzata hodnota roku 2003*

Zdroj: Eurostat

Silné a slabé stránky ovzduší

- Emise hlavních znečišť. látek stabilizované
- Nejsou překračovány imisní limity pro ochranu lidského zdraví
- Emise skleníkových plynů 25% pod úrovní roku 1990
- Spotřeba látek poškozujících ozonovou vrstvu Země byla
- zásadním způsobem omezena

Emise SO₂ převyšují průměr EU-15 na třetině území ČR
a o 100 % na jednotku HDP

Troposférický ozon přesahuje limity na 73% rozlohy ČR

40% obyv. na 8% rozlohy je vystaveno
nadlimitním hodnotám některé znečišťující látky

- emise CO₂ na obyv. a rok + 40% proti EU -15
- Na jednotku HDP+ 10% proti EU -15

voda

Voda v České republice

Množství vody

Roční srážky – 485 – 880 mm, \varnothing 700 mm

55 MLD km³ /rok vody, které se odpaří, odteče, vsákne

- ČR je chudá na vodní zdroje
- Zdroje vody: **voda povrchová a podpovrchová** – podzemní

- Spotřeba povrchové vody:

45 % chlazení v elektrárnách

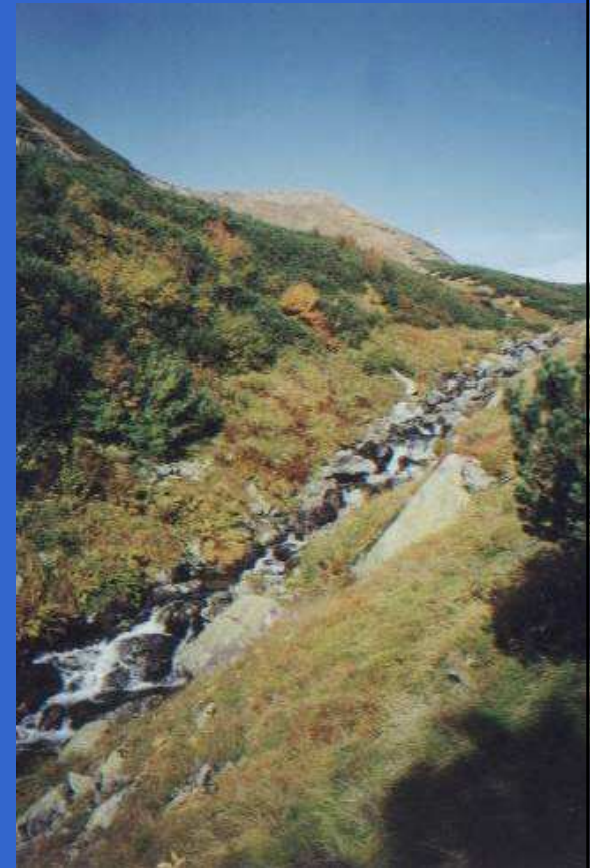
28 % průmysl

27 % veřejný odběr

- Spotřeba podzemní vody:

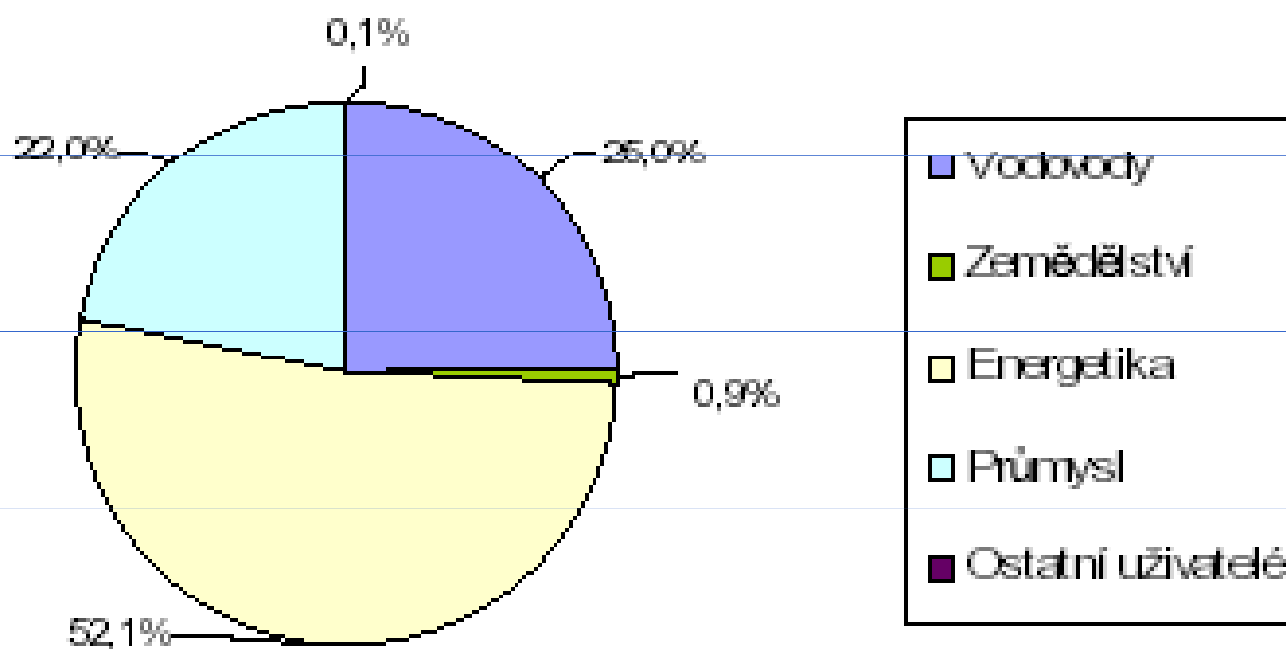
71 % veřejný odběr

21,5 % průmysl

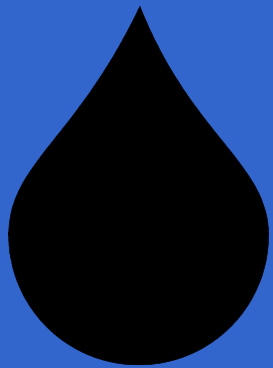

Graf I.2.9

Struktura odběratelů povrchových vod v roce 2006 (v %)

Zdroj: MZe, s.p. Povodí

Znečišťovatelé vody

- Města
- Průmysl (chemický, papírenský, metalurgie)
- Zemědělství – vliv na zdroje podzemních vod, umělé nádrže
 - klesá spotřeba hnojiv
 - značná setrvačnost

Kvalita vody

- Sledována cca 300 stanicemi – hlavní toky+ 340 vrtů
- - Systém klasifikace kvality vody
- I., II., (neznečištěná)
- III. znečištěná
- IV. vysoce znečištěná
- V. extrémně znečištěná
- - Typy znečištění :organické, živinami, dusíkem, fosforem.

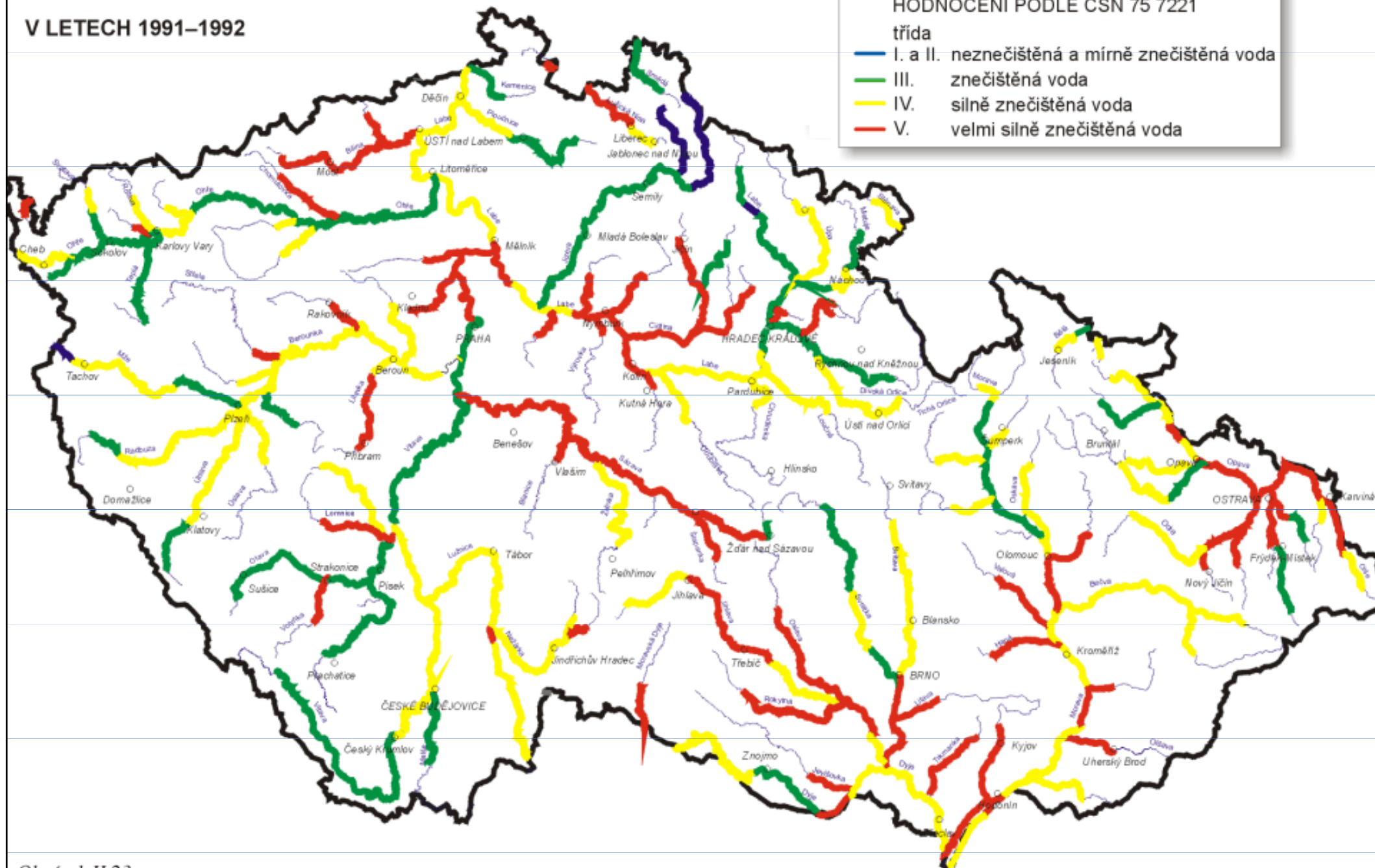
Kvalita vody

Kvalita vody v řekách

- zlepšení
- Usazeniny na dne řek – kontaminace, kadmium, trut', PCB
- Zlepšení kvality vod v nádržích, eutrofizace

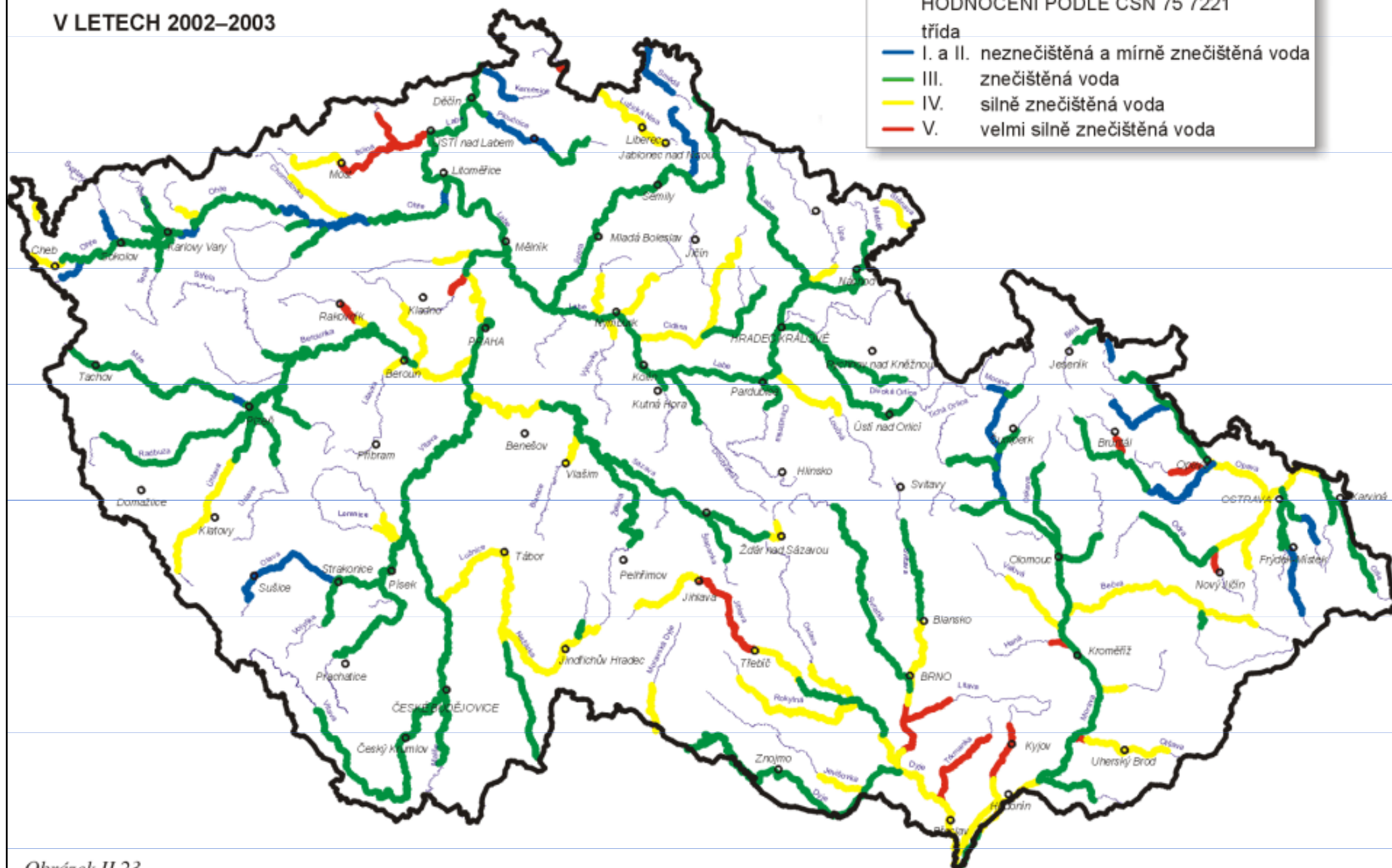
V LETECH 1991–1992

Obrázek II.23
Jakost vody v tocích

Zdroj: VÚVT.G.M., ČHMÚ

V LETECH 2002–2003

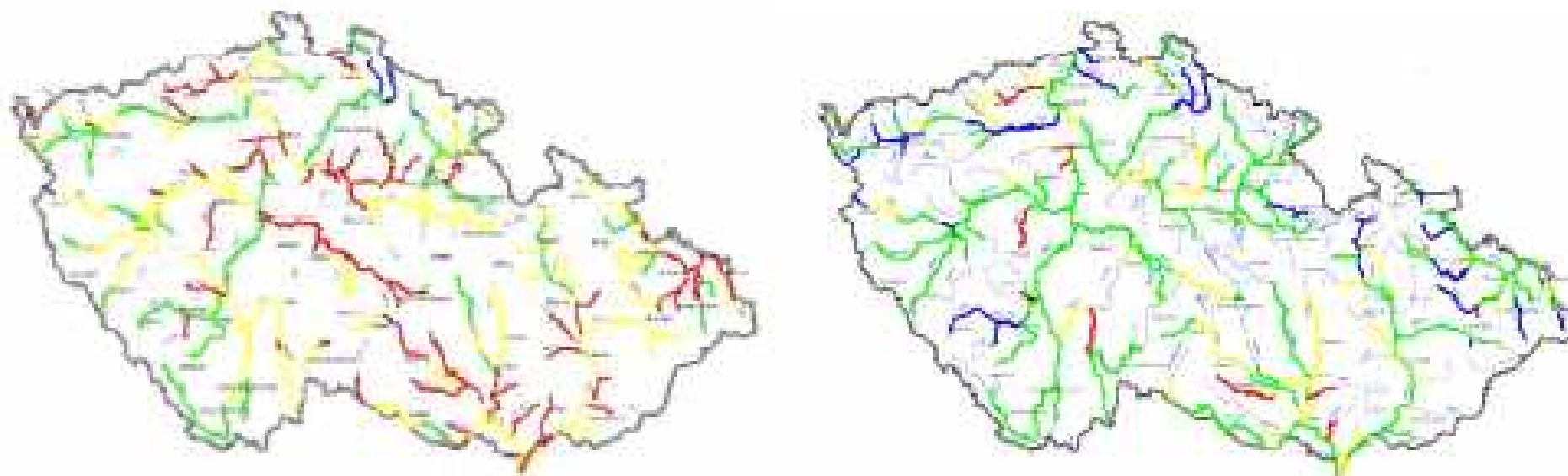

Obrázek II.23
Jakost vody v tocích

Zdroj: VÚVT.G.M., ČHMÚ

Obrázek I.2.7

Porovnání jakosti vody v tocích ČR v letech 1991 – 1992 (obr. vlevo) a v letech 2005 – 2006 (obr. vpravo) – hodnocení dle normy ČSN 75 7221

Třída

I. a II. neznečištěná a téměř znečištěná voda

III. znečištěná voda

IV. silně znečištěná voda

V. velmi silně znečištěná voda

Zdroj: VÚV T.G.M

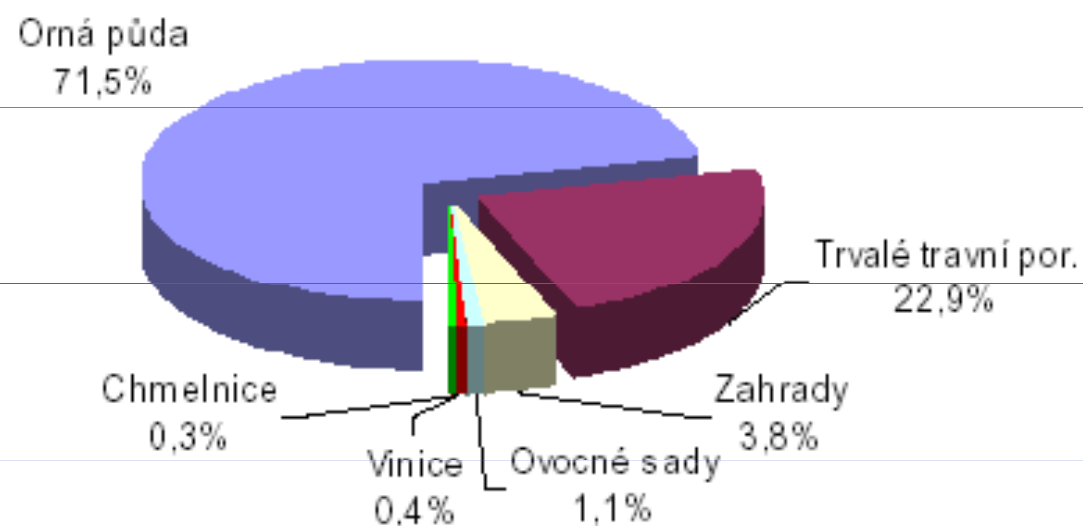
Silné a slabé stránky složky ŽP - voda

- Odběr vody a vypouštění odpadní vody jsou stabilní
- 90% obyv. zásobováno pitnou vodou
- 78% obyv. napojeno na kanalizaci
- Všechny obce nad 10 tis. napojeny na čističku
- Dlouhodobé zlepšování kvality povrchové vody
- -----
- 11 % odpadních vod nečištěno
- Voda ze studní nesplňuje normy pro pitnou vodu (90%)
- Chybí ČOV v obcích pod 10 tis. obyv.
- Kvalita povrch. vody není uspokojující
- Vodní nádrže – eutrofizace
- Lokální specifické znečištění vody
- Kaly z ČOV obsahují rizikové látky

pūda

Graf IV.4.1

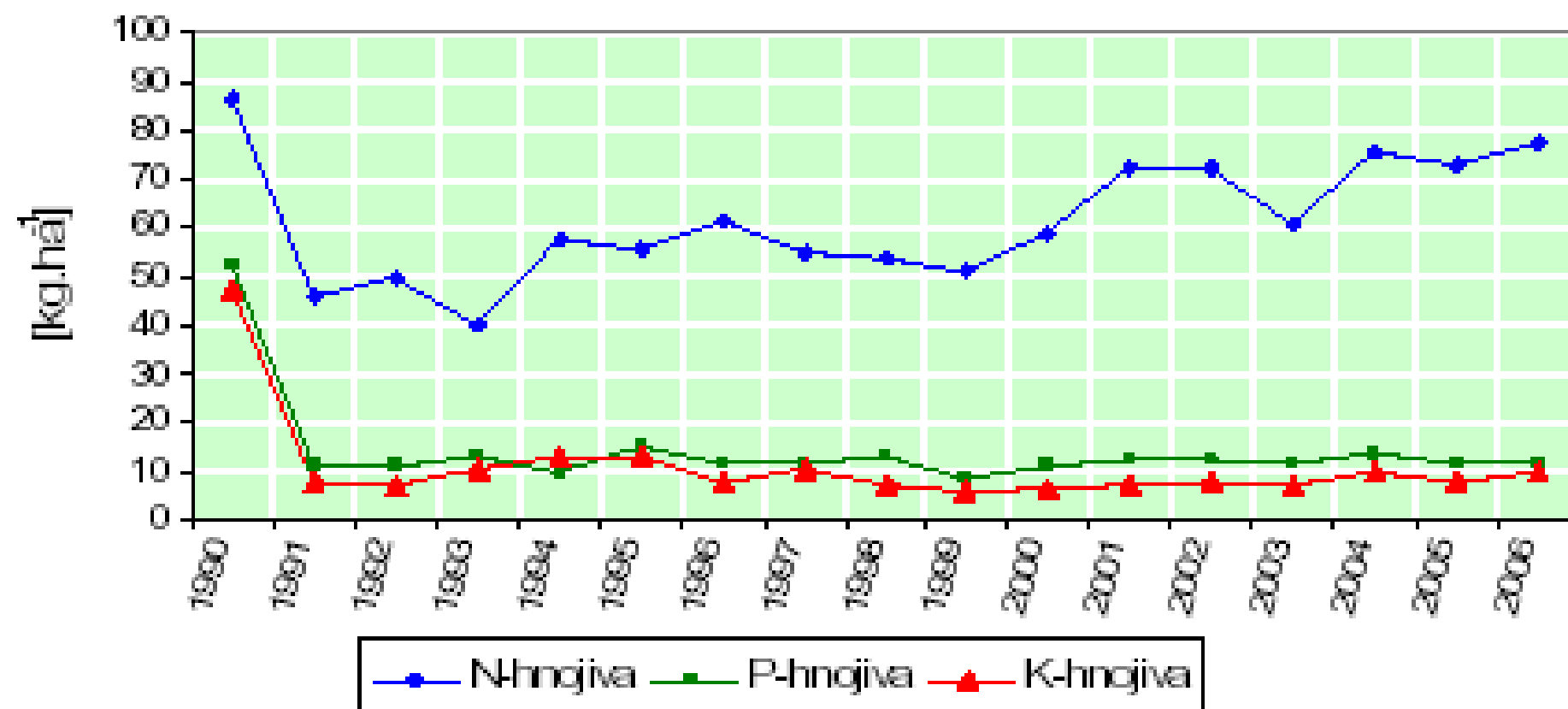
Struktura zemědělského půdního fondu v ČR v roce 2006 – podíl jednotlivých druhů pozemků na zemědělské půdě celkem (%)

Zdroj: ČÚZK

Graf I.3.1

Spotřeba NPK hnojiv v letech (1990–2006) [kg.ha⁻¹ zemědělské půdy]

Zdroj: M

Silné a slabé stránky složky ŽP - půda

- Klesá podíl zem. půdy a roste podíl lesní půdy
- Klesá podíl negativních vstupů do půdy (z atmosféry, hnojiva, pesticidy)
- Koncentrace rizikových prvků podlimitní
- -----
- Vysoké (70%) zornění zem. půdy
- Ohrožení erozí
- 4% neobdělávané zem. půdy
- Degradace lesních půd
- DDT v půdě

les

Lesy

- 20. století – mírné zalesňování, až k 1/3 rozlohy ČR, a to především jehličnany
- (přes polovinu lesních porostů tvoří smrk)
- Zvyšuje se podíl listnatých lesů (1/4 lesních porostů.)
- - ø věk stromů 63 let
- - obmýtní doba 119 let
- - těžba – především jehličnany (1/2 dřevní hmoty jsou kmeny)
- Další užitky lesa – vodohospodářský, ekologický, rekreační, sběr plodů

Zdravotní stav lesů

Zátěže – nevhodná druhová skladba
- průmyslové znečištění ovzduší

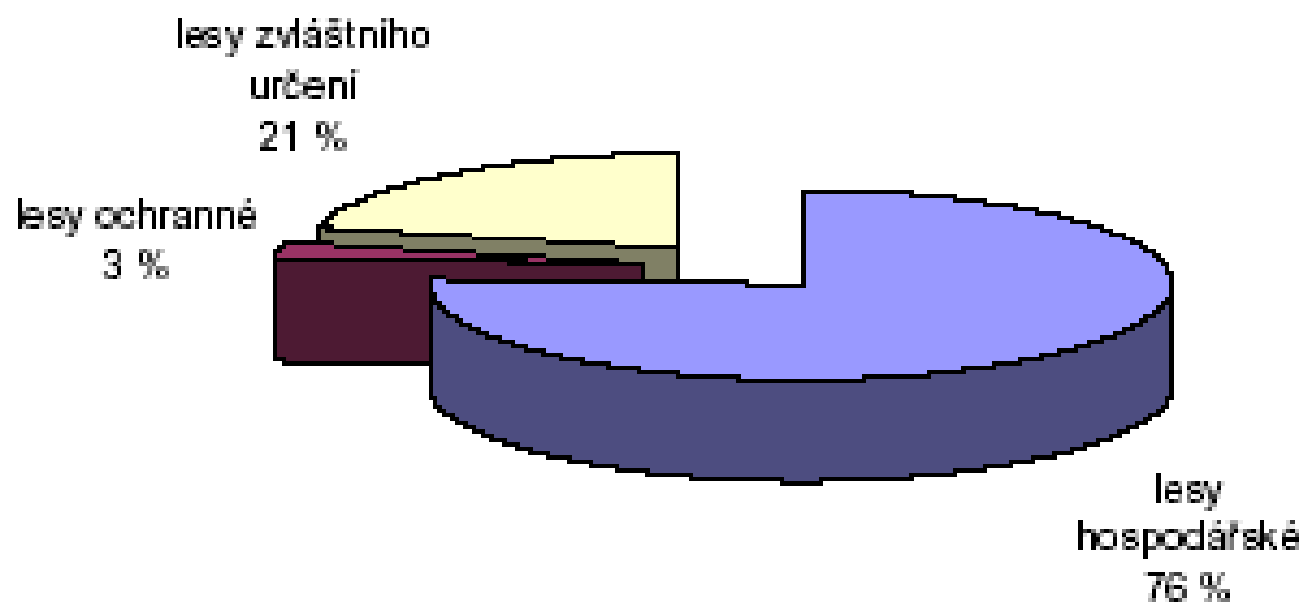
zvýšená citlivost na – extrémny počasí
- škůdce (kůrovec)
- onemocnění (houby)

české lesy – nejpoškozenější v Evropě

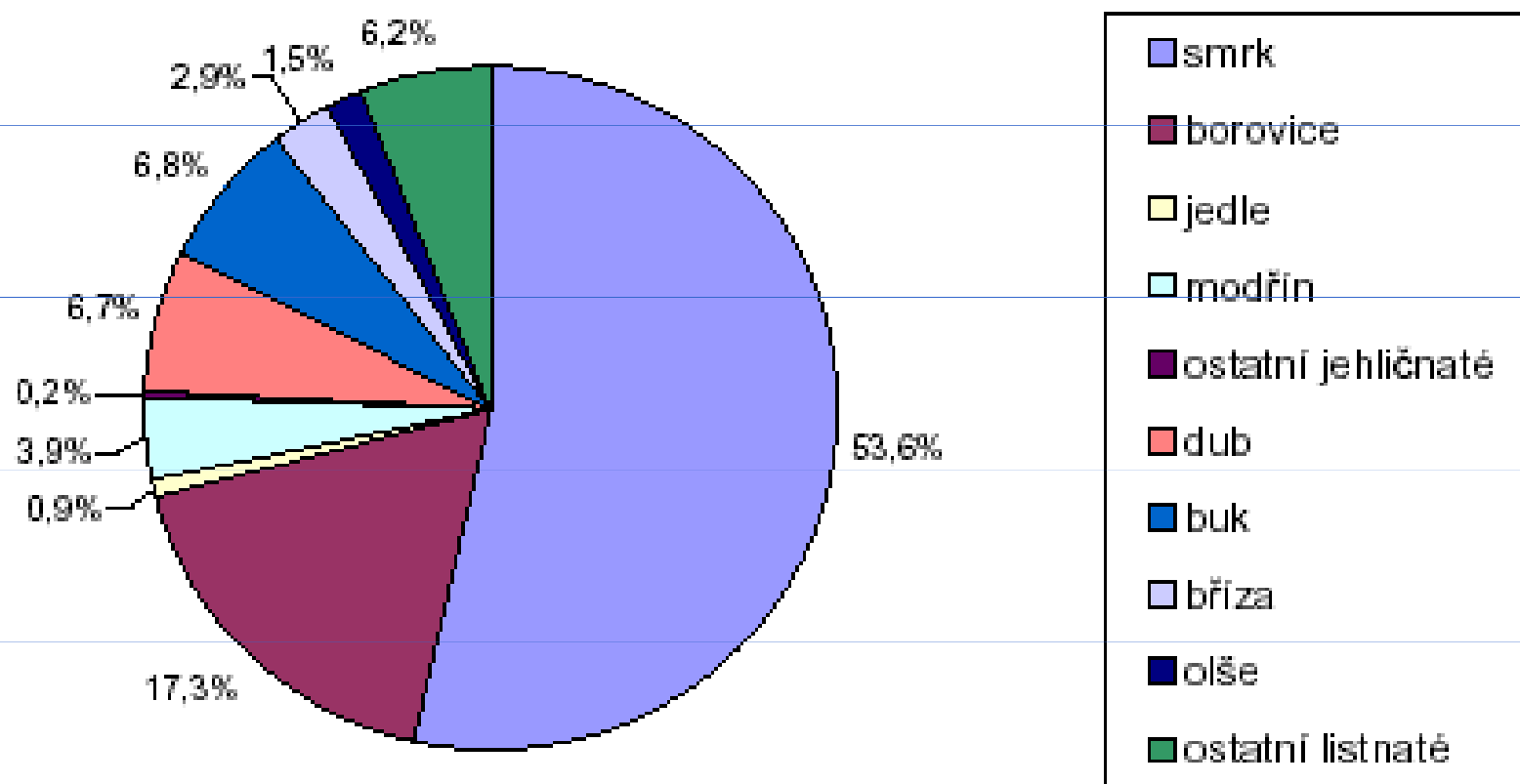
Graf 1.5.1

Členění lesů dle jejich funkčního využívání v roce 2006

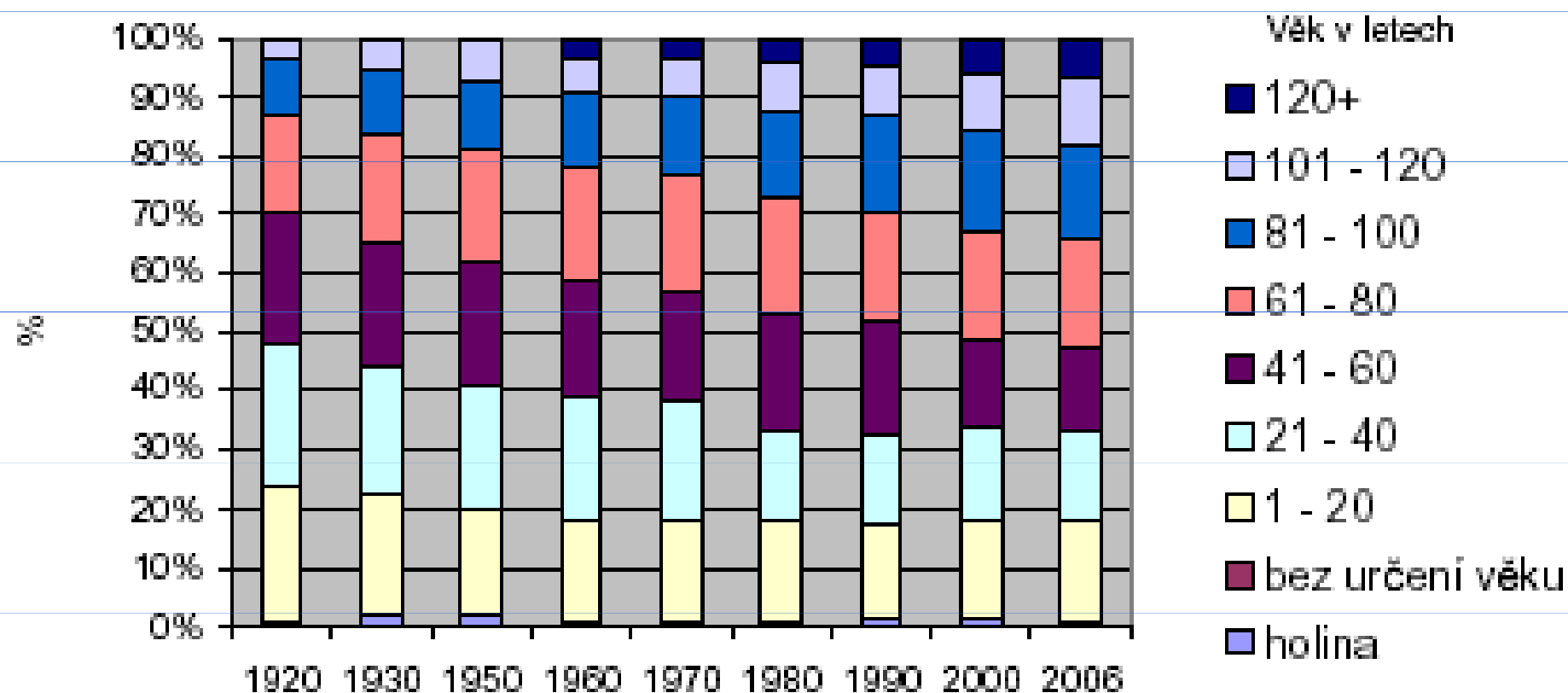
Zdroj:

Graf 1.5.2
Druhov skladba lesů v roce 2006

Graf I.5.3

Věková skladba lesů (interval 1920–2006)

Silné a slabé stránky složky ŽP - les

- Přibývá lesní půdy
- Klesá rozloha holin
- Nárůst přirozeně se obnovujících lesních porostů
- -----
- zdrav. stav lesa, druhová a věková skladba není vyhovující
- Nahodilá těžba lesa
- Přemnožená lesní zvíř negativně ovlivňuje přirozenou obnovu lesa

odpady

Odpadové hospodářství

- ČR celkem/rok 66 milionů tun odpadů

Odpad – movité předměty na zneškodnění

- nebezpečný
- komunální
- jiný

Po r. 1998 – povinnost podat zprávu o produkci odpadu

- Srovnání objem odpadu v kg/ob za rok

ČR	310 (komunální)	+ 371 (průmyslový)
USA	720	neuvádí
Rakousko	480	75

Odpad v České republice

Cílem státní politiky ŽP

- redukce tvorby odpadu
- bezodpadové technologie
- využití druhotných surovin

+ odstranění předešlých škod, které ohrožují zdraví (skládání nebezpečných odpadů, kontaminace půdy po SSSR armádě apod.)

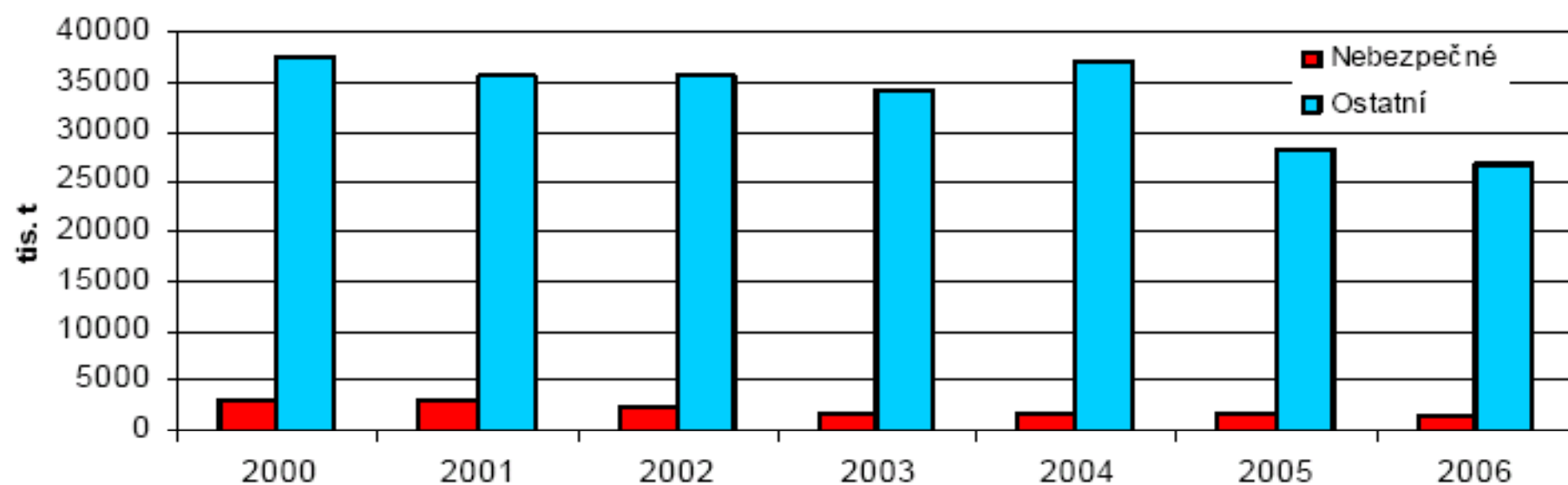
Zákon odpovědnosti původce

— od roku 2000 výrobci a dovozci obalů musí zajistit, aby odpady byly recyklovatelné

Graf IV.6.1

Produkce odpadů v ČR podle kategorie odpadů v letech 2000–2006

Pozn.: Vzhledem ke změně metodiky zpracování nejsou data před rokem 2000, resp. 2002 pro odpad kategorie nebezpečný (v dalších grafech) plně srovnatelná.

Kategorie odpadů	1995	1999	2001	2002 ^{a)}	2003 ^{b)}
Nebezpečné	4 916	3 032	3 136	2 425	1 904
Ostatní	17 680	32 437	35 557	35 544	34 035
Zvláštní ^{c)}	43 734	-	-	-	-
Celkem	66 330	35 469	38 693	37 969	35 939

Silné a slabé stránky složky ŽP – odpady a obaly

- Produkce odpadů klesá
- Materiálové využití odpadů vysoké (55%)
- Recyklace vysoká (50 %)
- -----
- 62 % komunálního odpadu je ukládáno na skládky

Silné a slabé stránky složky ŽP – hluk

- Budování technických protihlukových opatření
- -----
- Vysoký podíl obyvatel je vystaveno nadměrnému hluku

Nejpalčivější problémy ŽP ČR

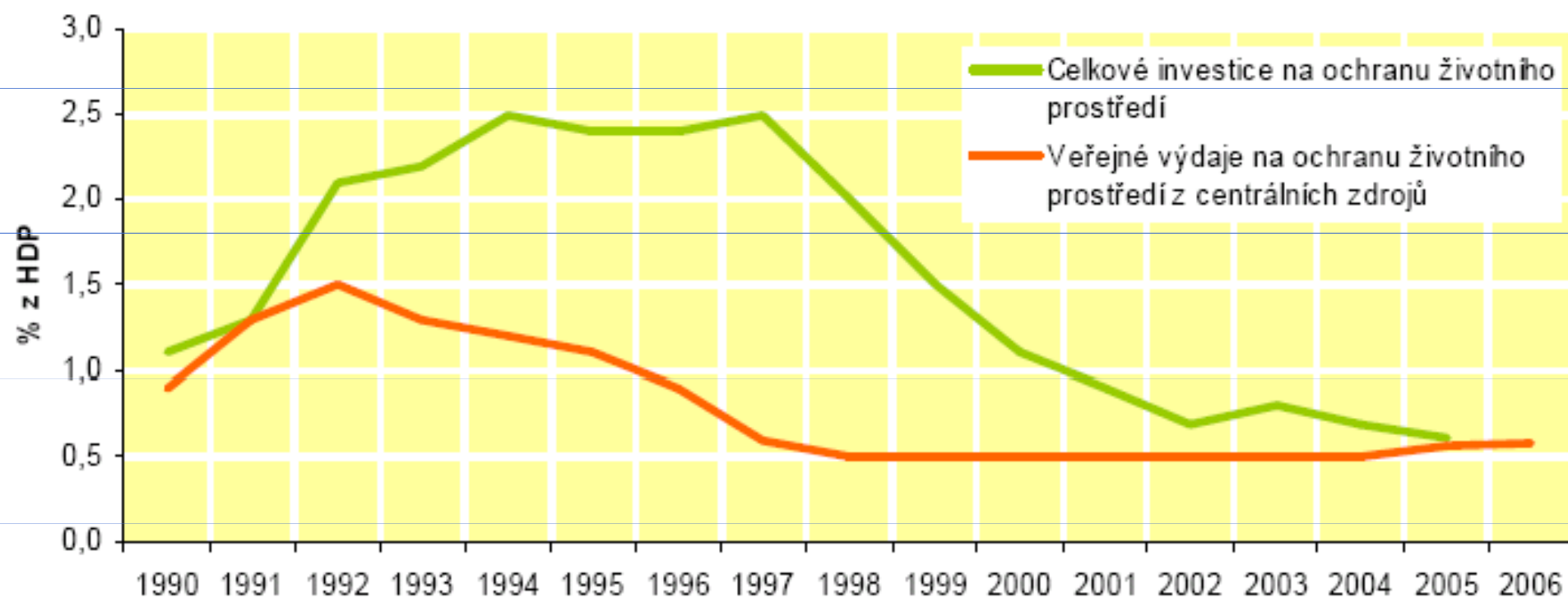
- Překračování limitů troposferického ozonu a uhlovodíků
- Vysoké emise okyselujících látek na území
- Vysoký počet uzavřených, ale nezabezpečených skládek
- Vysoké zornění půdy, ohrožení erozí
- Neuspokojivý zdravotní stav lesů
- Vysoký počet ohrožených živočišných a rostlinných druhů
- Čistota, úpravnost veřejných prostranství
- Nepříznivý vývoj poměru zastavěných a přírodních ploch (výstavba na „Zelené louce“, nevyužití vhodných ploch v obcích)
- Konzumní způsob života, okouzlení spotřebou, velkoplošná reklama na tento způsob života
- Export neobnovitelných surovin
- Nežádoucí lobování v oblasti rozhodování o závažných projektech

Pozitivní očekávání vývoje ŽP ČR

- Celkové snižování imisní zátěže vlivem aktivních opatření i přirozeného vývoje
- Zvyšování kvality povrchových a podzemních vod
- Pokles atmosférické depozice
- Rozvoj odpadového hospodářství

Graf VI.1.5

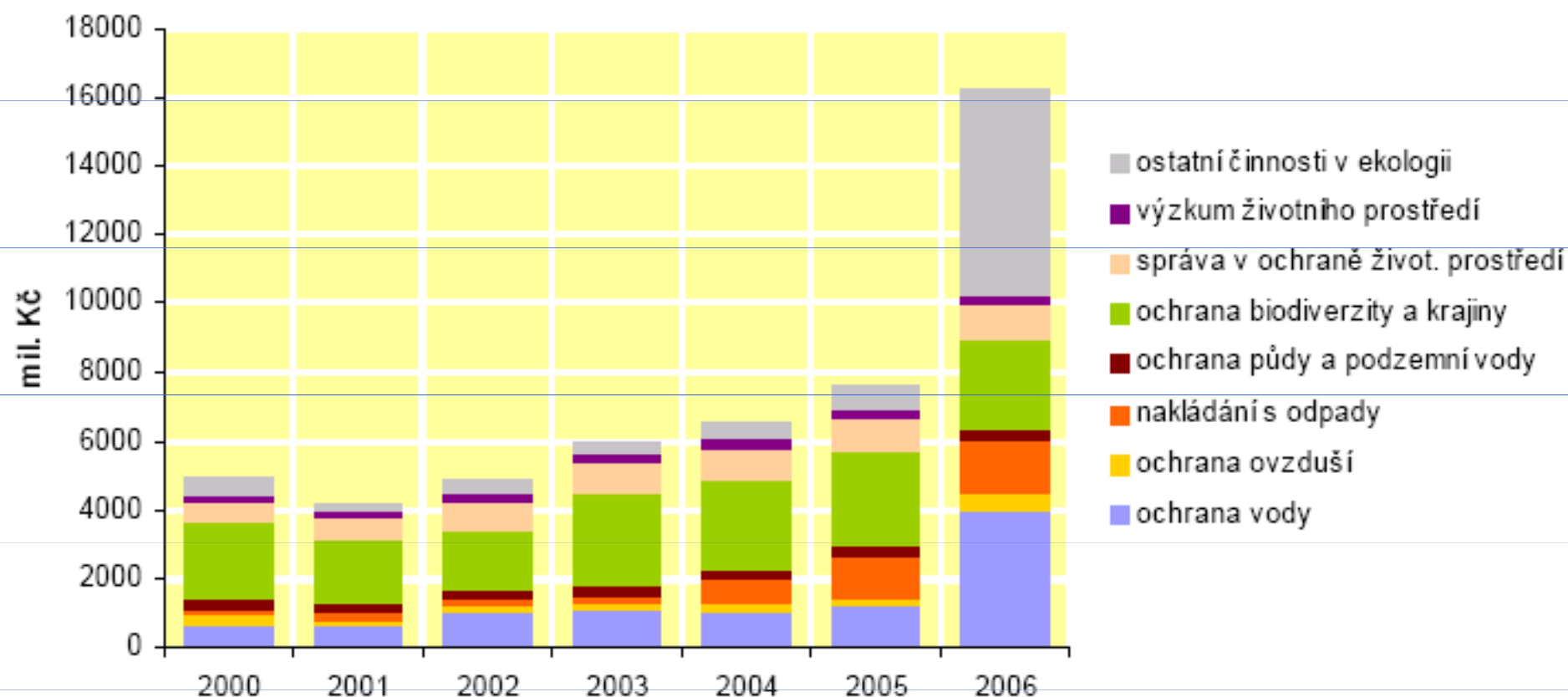
Podíl výdajů na ochranu životního prostředí (investičních výdajů, veřejných výdajů z centrálních zdrojů) na HDP v letech 2000–2006

Závěr

Graf VI.1.3

Výdaje na ochranu životního prostředí ze státního rozpočtu v letech 2000–2006

Pozn.: Výrazný nárůst v kategorii „ostatní“ v roce 2006 je způsoben převedením prostředků ze zrušeného Fondu národního majetku (FNM).

Zdroj: MŽP

- v letech 1990 1998 - zásadní zlepšení složek ŽP
- Dle hodnot standardních indikátorů nyní ŽP ČR v průměru s okolními státy
- Pozitivní vliv společenských změn, prosazení moderní legislativy
- Dynamika změn 90. let se zpomalila, dnes stabilizace
- Současný stav nelze považovat za zcela uspokojivý (troposf. ozon, arom. uhlovodíky, havárie, půda a eroze,)
- růst přepravy – tranzit přes ČR
- Snižování imisí, obměna technologií, nové zemědělské metody, odpad. hospodářství
- **Kvalita ŽP ČR bude ve výhledu do roku 2010 pozvolna růst**

Mezinárodní srovnání

- nižší celková spotřeba vody na obyvatele;
- poměrně vysoký podíl obyvatel připojených na veřejné zdroje pitné vody a na veřejnou kanalizaci;
- vysoký podíl čištěných odpadních vod z veřejné kanalizace;
- nižší dávky dusíkatých hnojiv na plošnou jednotku obdělávané půdy;
- příznivá situace u intenzity živočišné výroby;
- relativně příznivá situace v podílu chráněných území na celkové rozloze státu;
- příznivý vývoj u množství průmyslového odpadu na jednotku vytvořeného HDP;
- relativně nízká plošná hustota silniční sítě i hustota na obyvatele;
- podstatně nižší hustota silničního provozu;
- relativně nižší spotřeba energie v dopravě s ohledem na jednotku vytvořeného HDP;
- většinou výrazně **vyšší měrné emise SO₂, NO_x a CO₂** (na obyvatele, na jednotku vytvořeného HDP);
- **vysoká energetická náročnost** národního hospodářství vzhledem k jednotce vytvořeného HDP;
- **vysoký podíl uhlí** na tuzemské spotřebě primárních energetických zdrojů;
- **vysoký podíl zemědělské půdy** z celkové rozlohy státu a rovněž vysoký stupeň využití;
- poměrně vysoký podíl těžby dřeva ku přírůstu;
- kriticky **vysoký podíl ohrožených druhů** živých organismů;
- **nízká úroveň zahraniční rozvojové spolupráce** z hlediska poskytování finanční pomoci;

Ochrana přírody a krajiny

České republiky

Obecná ochrana přírody

- *Krajina a její ráz*
- *Stav přírody a krajiny a vývojové trendy*
- *Ochrana krajinného rázu*
- *Významné krajinné prvky*
- *Územní systémy ekologické stability*
- *Programy tvorby a ochrany krajiny*
- *Lesy a dřeviny rostoucí mimo les*
- *Půda a její ochrana*
- *Likvidace odpadu*
- *Problémy životního prostředí*
- *Mezinárodní srovnání*

**Krajina – všichni o ní mluví.
Ale co to je?**

Slovo „krajina“

- Kraj – krajina – sahá odněkud někam, má okraj, liší se od okolí – je „vykrojená“ z něj.
- Česky a slovensky: kraj a krajina
- Jihoslovansky: pokrajina
- Rusky: kraj (odborně „landšaft“, umělecky „pejzaž“)
- Polsky: krajobraz
- Anglicky: landscape (na souši), seascape (na moři)
- Německy: die Landschaft
- Francouzsky: paysage

Co se skrývá ve slově „krajina“?

- Má územní omezení („kraj“)
- Má vizuální projev („krajobraz“)
- Je domovem naším nebo někoho jiného („pokrajina“)
- Je souborem součástí („-schaft“)
- Je pevnou zemí („land-“) nebo vodou („sea-“)

Co na to odborník?

KRAJINA je územní celek, kvalitativně odlišný od celků okolních. Má přirozené hranice a vyznačuje se vnitřní stejnorodostí, charakteristickou strukturou a zákonitým souborem jevů a procesů. Zaujímá určitý prostor na povrchu planety a vyvíjí se v prostoru a v čase. *(podle J. Demka)*

Krajina

- ...krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.
(Zákon Č. 114/1992 SB.)
- „Krajina představuje souvislé území, vnímané člověkem, jehož vzhled je určován činností a vzájemnou interakcí přírodních a antropogenních činitelů.“
(ÚMLUVA O EVROPSKÉ KRAJINĚ, 2000)

Ráz krajiny

- „...**ráz každé krajiny** je dán na jedné straně charakterem přírodního prostředí, tj. především reliéfu, hornin, podnebí a jim odpovídající potenciální vegetace, na druhé straně je dán také tisíciletou činností lidské společnosti...“
(CULEK, 1998),

- **Krajina je obrazem lidí, kteří ji obývají.**
- Krajina je živou soustavou.
- Existují různé krajiny, ale že rozdíly mezi nimi spíš cítíme, než abychom je uměli pojmenovat.

Hodnoty krajiny

(ochrana krajinného rázu

- přírodní hodnota
- kulturně-historická hodnota
- krajinářsko-estetická hodnota

- Krajina – hrad Kost – 500 let součást krajiny
- Reliéf – charakteristický prvek, stavební kámen
- Niva – louka, pole
- Lesy – částečně vykáceny
- lidská sídla – dominanta krajiny

Stav přírody a krajiny a vývojové trendy

Ve střední Evropě kulturní krajina dlouhodobě se vyvíjející pod intenzivním tlakem zásahů člověka.

Vzniklo tak zde několik unikátních krajinných typů - řada jedinečných ekosystémů.

Postupná intenzifikace zemědělské a průmyslové výroby významné ohrožení nebo zánik těchto ekosystémů.

Krajina v ČR :

- snížená retenční schopnost krajiny
- snížená biodiverzita zemědělských ekosystémů
- nízká biodiverzita monokulturních lesů
- staré ekologické zátěže

Zemědělská krajina ohrožena

- dlouhodobou **absencí** extenzivních forem hospodaření na loukách a pastvinách
- **erozí** na nevhodně obdělávané orné půdě

Ochrana vybraných území v krajině

- ochrana prioritní:
 - velkoplošná zvláště chráněná území a přírodní parky
- ochrana vybraných prvků v krajině:
 - území s dynamicky se měnící tváří krajiny + urbanizovaných prostorech

území České republiky

- „ÚSES – zelená kostra krajiny“

Územní systémy ekologické stability

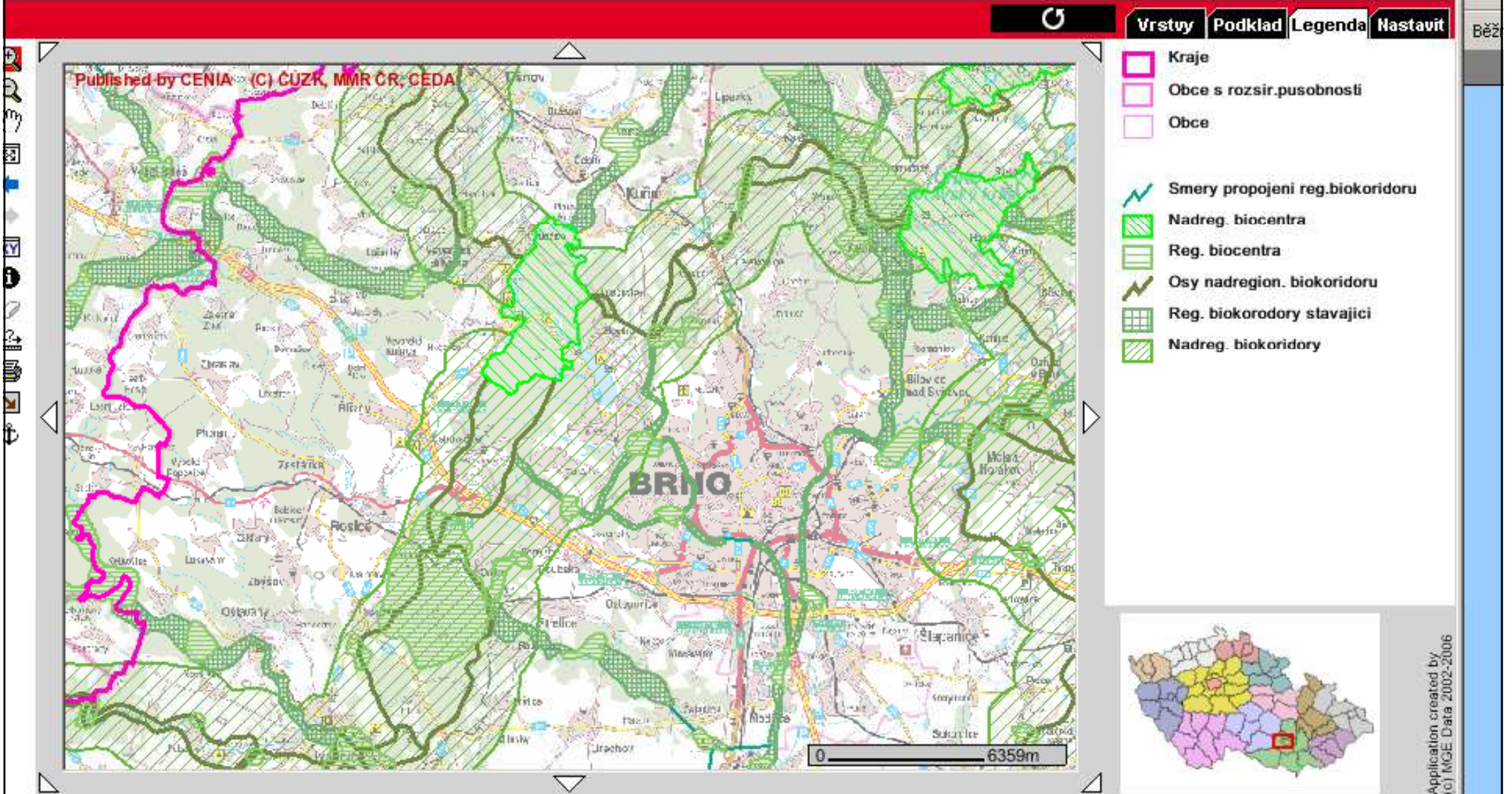
- (ÚSES) je definován jako :
- vzájemně propojený soubor přirozených a přírodě blízkých ekosystémů,
které udržují přírodní rovnováhu
- biocentra, biokoridory.

PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY

<http://geoportal.cenia.cz/mapmaker/cenia/portal/index.php>

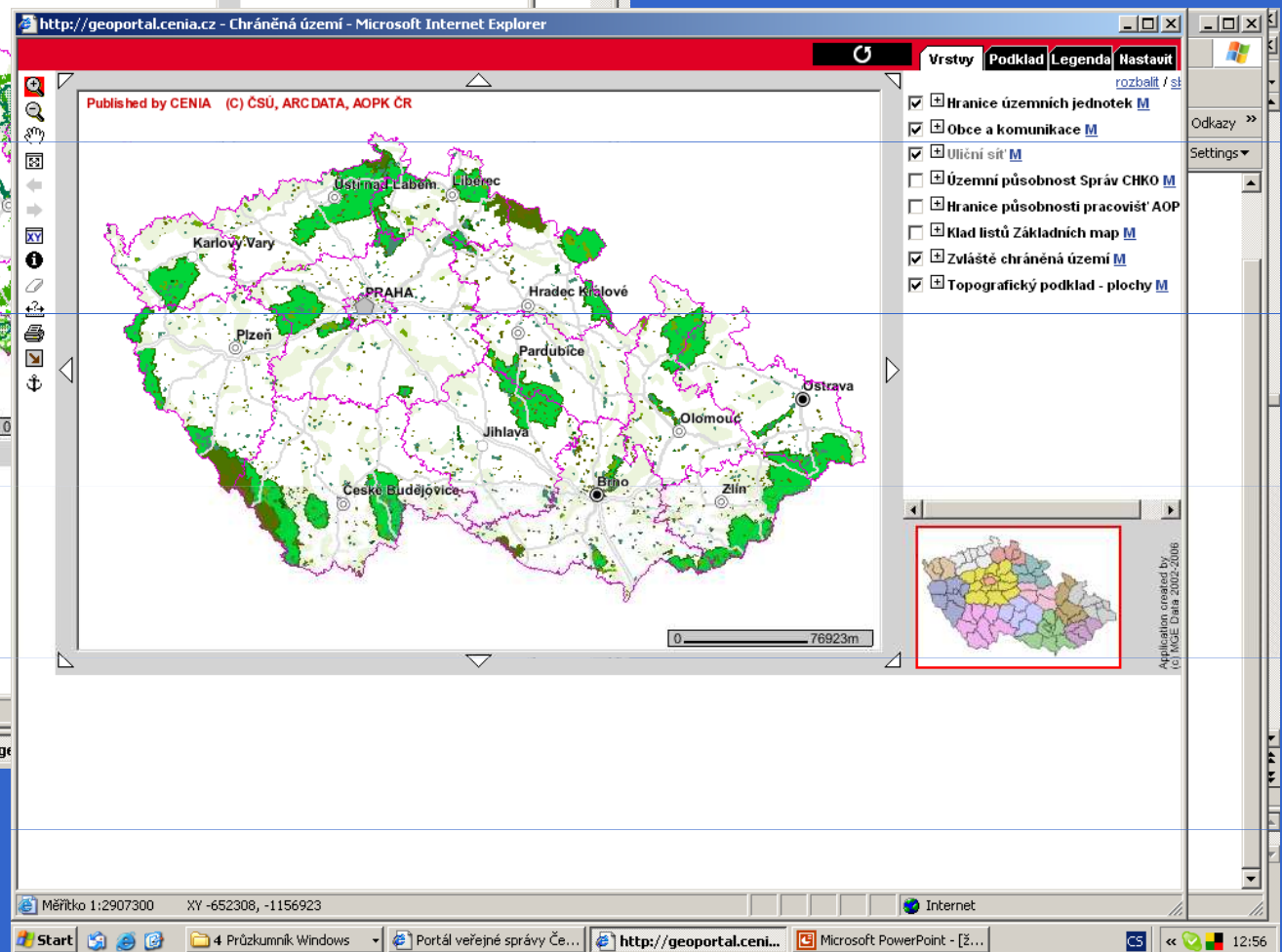
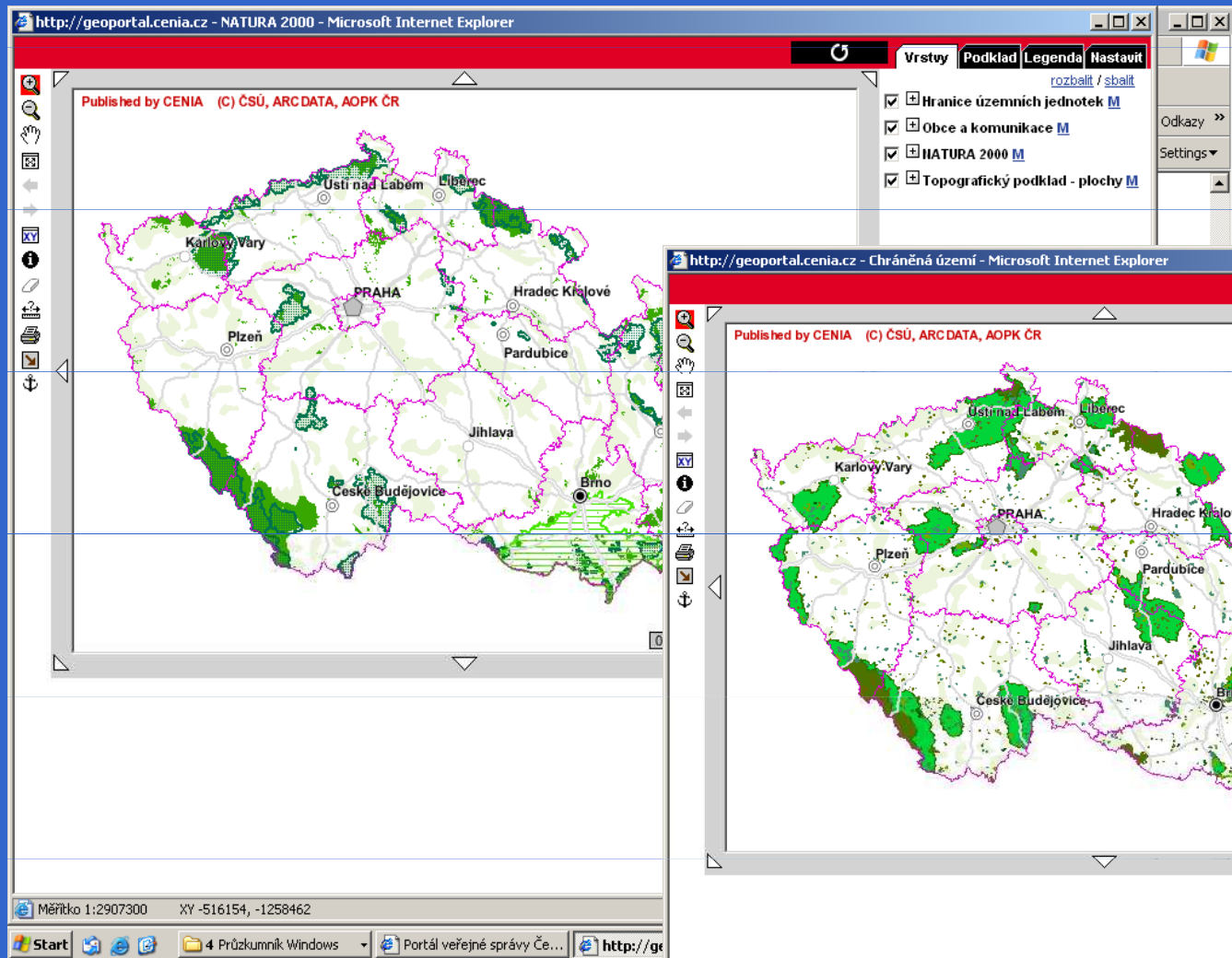
Microsoft PowerPoint - [Číslo_KRAJINA_2006.ppt]

http://geoportal.cenia.cz - Územní systémy ekologické stability - Microsoft Internet Explorer

CHÁNĚNÁ ÚZEMÍ

vybrané mapové podklady

- Velkoplošná zvláště chráněná území
- Národní park
- Chráněná krajinná oblast

- Maloplošná zvláště chráněná území
- Národní přírodní rezervace
- Přírodní rezervace
- Národní přírodní památka
- Přírodní památka
- Přírodní park
- _____
- Biosférická rezervace

Zvláště chráněná území:

- **Národní park** - rozsáhlá území jedinečná v národním nebo mezinárodním měřítku s málo ovlivněnými ekosystémy
- **Chráněná krajinná oblast** - rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou a významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travnatých porostů
- **Národní přírodní rezervace** - menší území mimořádných přírodních hodnot s významnými ekosystémy jedinečnými z národního či mezinárodního hlediska vázané na přirozený reliéf
- **Přírodní rezervace** - menší území soustředěných přírodních hodnot s ekosystémy typickými a významnými pro příslušnou geografickou oblast
- **Národní přírodní památka** - přírodní útvar menší rozlohy, naleziště vzácných a ohrožených druhů (nebo nerostů) ve fragmentech ekosystémů s národním nebo mezinárodním ekologickým, vědeckým, či estetickým významem (i formované člověkem)
- **Přírodní památka** - přírodní útvar menší rozlohy, naleziště vzácných nerostů a ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů s regionálním významem
- **Přírodní park** - ochrana krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami
- **Biosférická rezervace** - regiony pod patronátem UNESCO s cílem zkvalitnění způsobů ochrany - Třeboňsko, Pálava, později Krnap, Šunap s CHKO Šumava, Křivoklátsko a Bílé

Národní parky v ČR:

Krkonošský

- Šumava
- Podyjí
- České Švýcarsko

Chráněné krajinné oblasti:

Beskydy	
Bílé Karpaty	Litovelské Pomoraví
Blaník	Lužické hory
Blanský les	Moravský kras
Broumovsko	Orlické hory
České Středohoří	Pálava
Český kras	Poodří
Český ráj	Slavkovský les
Jeseníky	Šumava
Jizerské hory	Třeboňsko
Kokořínsko	Žďárské vrchy
Křivoklátsko	
Labské pískovce	Železné hory

Ochrana složek krajiny

- Reliéf
- Voda
- Půda
- Biota
 - rostliny (lesy, dřeviny rostoucí mimo les dřeviny)
 - živočichové
- Výtvary lidské činnosti

dřeviny

- Les:
- poznamenan monokulturním hospodařením
- posunutou druhovou a prostorovou skladbu dřevin
- nevyskytují se všechna vývojová stádia lesa (podmínka bohatosti hmyzích a ptačích druhů)
- Významná složka krajiny
- dotváří její charakteristický ráz
- stromy, keře a dřevité liány, stromořadí, aleje
- solitéry, skupiny, zahrady, parky a sady
- jsou obecně chráněny č. 114/1992 Sb.
- Významné stromy a jejich skupiny je možno registrovat jako významné krajinné prvky
- památné stromy

Na území ČR žije asi 47 000 druhů rostlin a živočichů

90 druhů savců

220 druhů ptáků

65 druhů ryb

**Druhová biodiverzita – srovnatelná s okolím
- obecně větší než v západní Evropě**

Pozitivní trendy

**ukončení některých zemědělských
zvýšení počtu motýlů, lučních ptáků
ještěrek**

Př. koroptev

1989 9000 párů

1995 18000 párů

1965 750000 párů

Volně žijící živočichové a planě rostoucí rostliny

cíl: zastavit zánik a degradaci cenných biotopů

pokračující negativní trend:

- luční ekosystémy
 - (nálet dřevin, nevhodný způsob pasení a sečení luk)
- obdělávaná zemědělská krajina
 - koroptev polní . čejka chocholátá
- necitlivé úpravy vodních toků
 - ohrožena celá společenstva vodních organismů
- intenzivní chov ryb
- ilegální lov

Péče o zvláště chráněné druhy

- záchranné programy probíhající:
- perlorodka říční, tetřev hlušec
- rdest dlouholistý, vstavače trojzubého, hořec jarního
- záchranné programy připravené
- sokol stěhovavý a raroh velký,
- rys ostrovid, vlk evropský, medvěd hnědý, sysel obecný
- problematické druhy živočichů:
- velké šelmy, vydra říční, bobr evropský

V ochraně životního prostředí pracují tyto instituce státní správy:

- Ministerstvo životního prostředí
- Česká inspekce životního prostředí
- Státní fond ŽP
- Český ekologický ústav
- Český ústav ochrany přírody
- správy CHKO a NP
- a další.

Nevládních organizace:

- Český svaz ochránců přírody
- Hnutí Brontosaurus
- Greenpeace
- Děti Země
- Hnutí Duha
- Společnost pro trvale udržitelný život atd.

- **Pokles těžby černého uhlí, stabilizace těžby hnědého uhlí**
- **Pokles těžby vysokoprocentních vápenců**
- **Rekultivace ploch poškozených těžbou**
- **Pokles a stabilizace emisí z energetiky**
- **Pokles znečištění vod z průmyslu**
- **Zlepšování struktury vozového parku osobních aut, ale ne dopravních, růst znečištění z dopravy**
- **Pokles negat. vlivu zemědělství, výroby, aplikace hnojiv a pesticidů, rozvoj ekologického zemědělství**
- **Nárůst produkce obalů,**
- **Růst staveb na zelené louce**
- **Vysoká koncentrace návštěvníků v chráněných lokalitách**

Doporučená literatura

- Zpráva o stavu životního prostředí ČR viz ministerstvo životního prostředí
- Lomborg: Skeptický ekolog
- Časopis National Geographic a jiné